

1

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS

RESUM

Les darreres dades disponibles de població, el padró d'1 de gener de 2017, situen en 1.115.999 el nombre d'habitants de l'arxipèlag de les Illes Balears. Aquesta quantitat implica un augment de 8.779 persones sobre la població padronal de l'1 de gener de 2016. El creixement percentual se situa en un 0,79%, molt moderat si el comparem amb els creixements d'un 3% i un 4% registrats durant el primer i bona part del segon quinquenni de començaments de segle. Tot i això, és la comunitat autònoma de l'Estat espanyol que més creix en termes relatius i la segona en valors absoluts, després de Madrid.

Després d'uns anys en què els indicadors macroeconòmics assenyalen el final de la crisi (però no en termes de redistribució de la riquesa, nivell de salaris i atur estructural que afecta determinats col·lectius), des d'un punt de vista demogràfic es fa palesa d'ençà del 2015 una certa recuperació, que en bona mesura és conseqüència d'un nou flux migratori de població procedent de l'estranger que, malgrat tot, no arriba a presentar el volum assolit durant el paroxisme migratori de principis de segle, amb importants repercussions estructurals demogràfiques i sociològiques, que han donat lloc a una societat plural i multicultural.

Un altre fet que hem constatat és que el pes estructural de la població amb nacionalitat estrangera s'ha reduït a les Illes Balears per tres causes principals: els canvis en la gestió del padró, que obliguen a confirmar la residència i han reduït la quantitat d'estrangers empadronats, els importants processos de nacionalització, i uns balanços migratoris molt menys potents.

Segons el padró de 2017, la població nascuda a l'estranger suposava un 22% de la població de l'arxipèlag, amb més de 240.000 persones. Un volum similar, tot i que un poc inferior, a la població nascuda a altres comunitats autònomes (poc més de 250.000). El fet que la població nascuda a l'arxipèlag sigui només un 56% del total demostra la potència estructural dels fluxos migratoris al llarg de la història. En molts casos aquestes dades són superades quan analitzem les dades illa a illa i, sobretot, en alguns dels municipis de l'arxipèlag.

Tot i que la dinàmica actual continua sent positiva, la prevista tendència decreixent del saldo vegetatiu –fruit del descens de la quantitat de dones en edat fèrtil– i tant la tendència a la baixa de la taxa de fecunditat com un previsible augment de la taxa de mortalitat per l'envelliment estructural de la població fan previsible, segons les projeccions de població de l'INE, que cap al 2025 es registrin a les Illes Balears saldos negatius en el balanç naixements-defuncions. Si a això hi afegim la feblesa del balanç migratori total, es preveu un creixement molt moderat de la població per als tres propers quinquennis en un marc general d'envelliment demogràfic.

A la població resident a les Illes Balears, s'hi ha d'afegir un importantíssim volum estacional de població suportada. La càrrega demogràfica que suporta el territori mesurada a partir de l'índex de pressió humana mereix una especial reflexió per la pressió que suposa sobre els recursos naturals, els serveis, els equipaments i les estructures disponibles i que repercuteixen en la qualitat turística i el confort i la qualitat de vida dels mateixos residents. Ha arribat un moment en què esdevé del tot necessari plantejar-se nous escenaris de futur i intentar resoldre els reptes previstos: crear una societat solidària i cohesionada en el marc d'un medi ambient sostenible. En aquest marc s'inclouen els primers esforços per estimar quina podria ser la càrrega demogràfica diària a les Illes amb un horitzó de 15 anys si la situació es mantingués com l'actual. En aquesta primera aproximació no es tenen en compte els canvis que demogràficament o econòmicament es poden produir en el futur però sí que la lectura de les dades són un toc d'atenció sobre la necessitat de fixar uns límits perquè el creixement balear sigui sostenible.

1.1.

DINÀMICA DE LA POBLACIÓ

L'evolució de la població de les Illes després d'un intens període de creixement continuat durant la primera dècada d'aquest segle entrà en un curt període amb pèrdua de població i posteriorment recuperà el camí del creixement, malgrat que amb un ritme molt moderat. La pèrdua de població coincideix amb els anys finals de la crisi econòmica, tot i que alguns efectes d'aquesta crisi es mantenen presents: precarització laboral, salaris baixos, taxes encara elevades d'atur, amb col·lectius amb important atur estructural, etc. Aquesta fase de pèrdua de població a les Illes Balears es registrà durant el 2013 i el 2014 i fou relativament lleu, ja que no va superar en cap cas l'1% i en termes absoluts va ser inferior als 10.000 residents. De fet, la població comptabilitzada en la revisió del padró del 2017 (1.115.199 habitants) ja és superior a la registrada el 2013.

La dada de creixement negatiu té una explicació derivada de la confluència de diversos factors. L'una seria la mateixa dinàmica de població, tant els processos de reducció del creixement vegetatiu com els processos migratoris, i l'altra, l'aplicació en la gestió del padró d'una sèrie d'instruccions tècniques encaminades a millorar la qualitat d'aquest registre administratiu i que, en conseqüèn-

cia, varen afectar les dades finals de les revisions anuals. Cal indicar en aquest sentit, per exemple, que el 2013 nombrosos municipis de les Illes comprovaren les residències de la població estrangera comunitària o que el 2009 s'implantaren les baixes per caducitat de la població no comunitària.

No obstant això, les Illes en el darrer trienni han mantingut un creixement constant, encara que a un ritme molt allunyat dels creixements obtinguts en el primer decenni del segle XXI i per sota de l'1%. A les projeccions de la població elaborades per l'INE es continua en aquesta línia i es preveu un creixement molt més suau, sempre menor a l'1% i amb una tendència decreixent com a conseqüència d'un escenari en què el creixement vegetatiu presenta una evolució descendent fins a assolir un saldo negatiu (més defuncions que naixements) el 2025 i un creixement migratori constant però molt menys important que els fluxos anuals registrats durant la primera dècada del segon mil·lenni.

Aquesta evolució també ja l'han experimentat a la resta de les comunitats autònomes com a conseqüència de l'envelliment de la població, amb menys naixements i una menor entrada de població immigrada. De fet, les Illes Balears es diferencien de la resta de comunitats autònomes en el fet que l'inici d'aquest procés s'ha retardat i encara presenta una evolució demogràfica creixent gràcies a un balanç migratori i un creixement vegetatiu positius.

La comparació de les dades de la revisió del padró de 2017 respecte del 2016,

situa les Illes Balears entre les autonomies que augmenten de població i se situen en primera posició després de Madrid, en termes relatius. (Vegeu el quadre III-1).

Els canvis que s'han produït en els darrers anys han repercutit en l'estructura demogràfica de les Illes. Un 44% de la població resident ha nascut fora de la comunitat autònoma. La població nascuda fora es distribuiria paritàriament entre la població nascuda a altres comunitats autònomes i la nascuda a l'estranger, que ha perdut pes en els darrers exercicis. Així, si comparem les dades de població de les revisions padronals de 2012 i les de 2017 comprovem que la població nascuda a les Illes i la nascuda a una altra comunitat autònoma ha augmentat en aquests 15 anys, mentre que la nascuda a l'estranger és menor. (Vegeu el gràfic III-1).

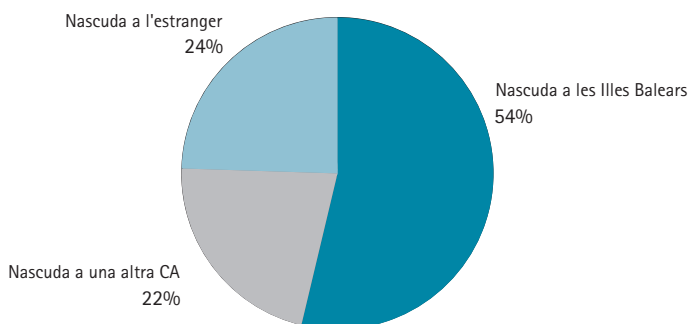
Els saldos migratoris abans del 2001 foren més favorables a la població procedent d'altres comunitats autònomes, però després els fluxos immigratoris procedents de l'estranger esdevingueren molt més intensos, de manera que els saldos entre ambdós col·lectius es diferenciaren notablement: el balanç migratori dels procedents d'altres comunitats autònomes es redueix i, fins i tot, presenta valors negatius en els anys de bonança econòmica. Mentrestant, els saldos dels efectius procedents de l'estranger augmentaren progressivament fins que esclatà la crisi econòmica. (Vegeu el gràfic III-2 i el quadre AIII-1).

QUADRE III-1. POBLACIÓ SEGONS COMUNITAT AUTÒNOMA DE RESIDÈNCIA (2012-2017)

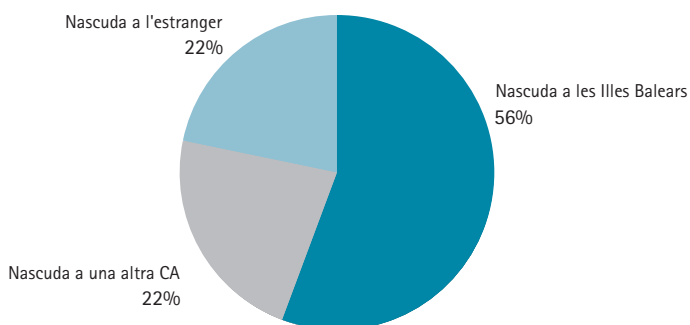
	Revisió Padró 2012	Revisió Padró 2016	Revisió Padró 2017	Variació absoluta 2017-2016	Variació relativa 2017/2016	Variació absoluta 2017- 2012	Variació relativa (%) 2017/2012
Espanya	47.265.321	46.557.008	46.572.132	15.124	0,03%	-693.189	-1,47%
Andalusia	8.449.985	8.388.107	8.379.820	-8.287	-0,10%	-70.165	-0,83%
Aragó	1.349.467	1.308.563	1.308.750	187	0,01%	-40.717	-3,02%
Astúries	1.077.360	1.042.608	1.034.960	-7.648	-0,73%	-42.400	-3,94%
Illes Balears	1.119.439	1.107.220	1.115.999	8.779	0,79%	-3.440	-0,31%
C. Valenciana	5.129.266	4.959.968	4.941.509	-18.459	-0,37%	-187.757	-3,66%
Illes Canàries	2.118.344	2.101.924	2.108.121	6.197	0,29%	-10.223	-0,48%
Cantàbria	593.861	582.206	580.295	-1.911	-0,33%	-13.566	-2,28%
Castella i Lleó	2.546.078	2.447.519	2.425.801	-21.718	-0,89%	-120.277	-4,72%
Castella-la Manxa	2.121.888	2.041.631	2.031.479	-10.152	-0,50%	-90.409	-4,26%
Catalunya	7.570.908	7.522.596	7.555.830	33.234	0,44%	-15.078	-0,20%
Extremadura	1.108.130	1.087.778	1.079.920	-7.858	-0,72%	-28.210	-2,55%
Galícia	2.781.498	2.718.525	2.708.339	-10.186	-0,37%	-73.159	-2,63%
Madrid	6.498.560	6.466.996	6.507.184	40.188	0,62%	8.624	0,13%
Múrcia	1.474.449	1.464.847	1.470.273	5.426	0,37%	-4.176	-0,28%
Navarra	644.566	640.647	643.234	2.587	0,40%	-1.332	-0,21%
País Basc	2.193.093	2.189.534	2.194.158	4.624	0,21%	1.065	0,05%
La Rioja	323.609	315.794	315.381	-413	-0,13%	-8.228	-2,54%
Ceuta	84.018	84.519	84.959	440	0,52%	941	1,12%
Melilla	80.802	86.026	86.120	94	0,11%	5.318	6,58%

Font: Institut Nacional de Estadística, Revisions del padró municipal d'habitants.

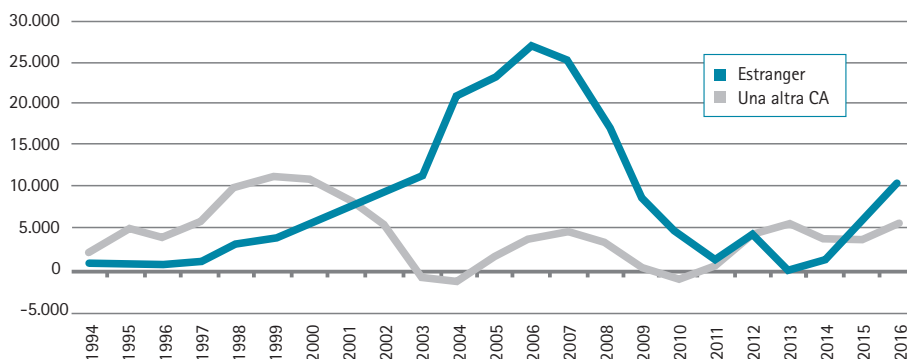
Gràfic III-1
Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2012

Gràfic III-1
Població segons lloc de naixement. Revisió del padró 2017

Gràfic III-2
Evolució del balanç migratori a les Illes Balears

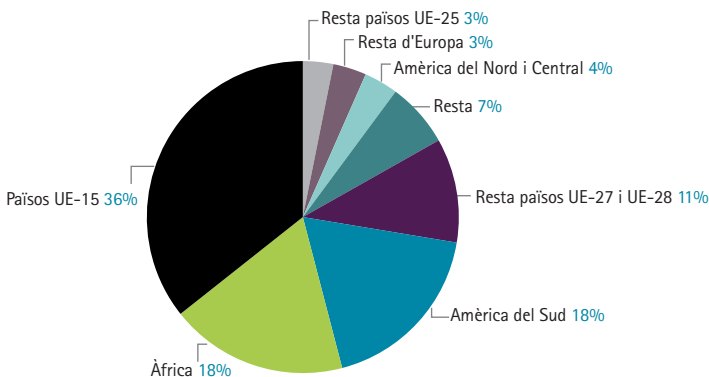
A partir del 2009 es reduïren els contingents estrangers, mentre que els procedents d'altres comunitats autònomes es mantingueren més o menys constants. El 2014, un altre cop, el flux procedent de l'estranger sembla recuperar-se i es manté en els dos anys següents, encara que amb uns valors inferiors als adquirits en el període de major intensitat. Les dades relacionades amb l'emigració cap a l'estranger els anys de la crisi s'han vist compensades per la immigració. En realitat, durant els anys de crisi més que una sortida d'efectius des de la comunitat autònoma s'ha produït una menor entrada de fluxos migratoris procedents de l'estranger.

El 2010 la població amb nacionalitat estrangera assolí el pes més alt respecte a la població total (21,90%), però segons la revisió del 2017 aquest percentatge s'ha reduït fins a un 16,75%, amb una marcada tendència a disminuir. A més dels efectes que poden haver produït les distintes mesures de gestió per millorar la qualitat del padró, s'han de considerar com a factors explicatius d'aquest

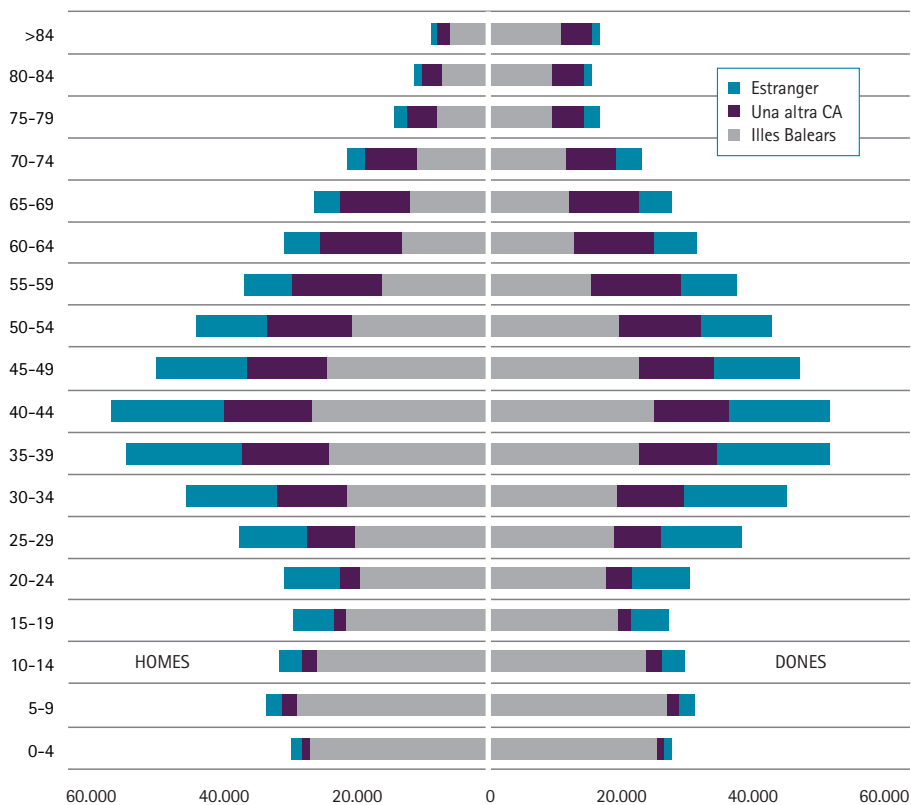
descens, els processos de nacionalització i, evidentment, la migració des de les Illes, tant de moviments de retorn com a altres indrets. Cinc de cada deu estrangers residents a les Illes tenen una nacionalitat que pertany a algun dels països que constitueixen la UE-28. El 2017 els col·lectius amb nacionalitat estrangera més nombrosos eren els marroquins, seguits dels alemanys i els italians. (Vegeu el gràfic III-3).

La piràmide de la població presenta una estructura en què tots els indicadors marquen una tendència palesa cap a l'envel·liment, malgrat que l'estructura s'ha vist afavorida per uns fluxos migratoris que han retardat la inversió de la piràmide i han afavorit que hi hagi efectius a la població en edat de treballar i ha contribuït a l'increment de la natalitat. Com ja s'ha comentat en memòries anteriors, les Illes Balears és una de les comunitats autònomes amb una edat mitjana més jove, només superades per les Illes Canàries i Andalusia. (Vegeu el gràfic III-4 i el quadre AIII-2).

Gràfic III-3
Distribució de la població estrangera segons nacionalitat.
Revisió padró 1-01-2017

Gràfic III-4
Piràmide segons lloc de naixement. Revisió del Padró 1-01-2017

A més, pel que fa a la distribució de la població per sexe, l'indicador de masculinitat és de 0,99 homes per cada dona. De fet, en nombres absoluts el 2017 figuraven a la revisió del padró 561.074 dones i 554.925 homes. Si aquesta dada s'observa per grup d'edat, en realitat el que manifesta és que

en la població major de 65 anys la ràtio no segueix aquest patró, ja que les dones tenen una esperança de vida més elevada i a mesura que augmenten els anys i, sobretot a partir dels 55 anys, l'indicador disminueix arribant a 0,48 homes per dona al grup d'edat de 85 i més anys.

1.2.

ELS COMPONENTS DE LA DINÀMICA DEMOGRÀFICA

1.2.1. LA NATALITAT I LA FECUNDITAT

Les taxes de natalitat de 2016 calculades per l'INE situen les Illes Balears com la quarta comunitat autònoma, juntament amb Catalunya, amb la natalitat més elevada, amb un 9,29% (tants per 1000) –després de Múrcia, Madrid i Andalusia–, i per sobre de la mitjana estatal, que se situaria en un 8,8%. Així i tot, està molt per davall dels registres de les ciutats autònomes de Melilla i Ceuta (17,19% i 12,51%, respectivament).

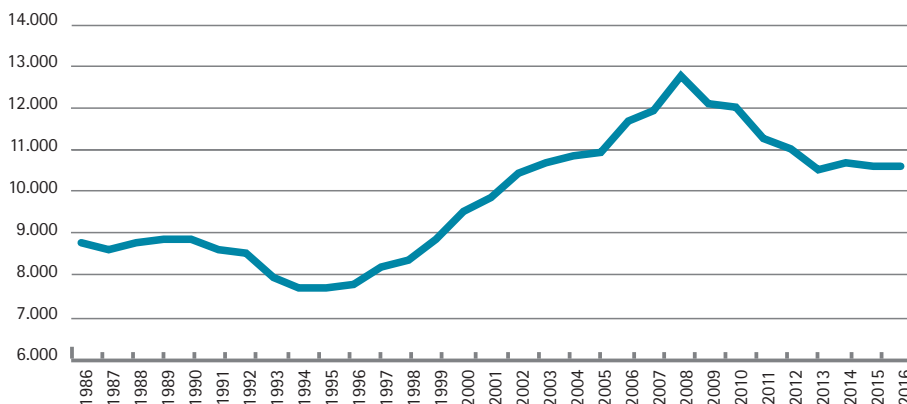
Malgrat que a les Balears es produïren 10.616 naixements, 19 més que l'any anterior, al conjunt de l'Estat se'n registraren 410.583, aproximadament 10.000 menys que l'any anterior. Es confirma, doncs, la tendència general de decreixement iniciat el 2008, amb excepcions puntuals. Així, la quantitat de naixements a Espanya entre el 2008 (any de la referència del darrer estudi del CES publicat a les Illes Balears i màxim històric de l'arxipèlag) i el 2016 (darreres dades definitives) és inferior en uns 110.000 infants i, pel que fa a les Illes Balears, en 2.000. Aquesta tendència continuarà i s'aguditzarà en els anys propers, sempre que es mantinguin les circumstàncies socioeconòmiques i portarà –com ja hem dit– que entorn del 2025 s'assoleixin dades de creixement vegetatiu negatiu. Això no obstant, a les Balears el nombre de naixements en els darrers quatre anys s'ha estabilitzat entorn dels 10.500 naixements, una quantitat superi-

or als mínims de naixements que es registraren a mitjan dels anys noranta del segle passat –amb 7.686, naixements l'any 1994 i 7.693 l'any 1995–, però inferior als progressius màxims assolits durant el primer decenni del segle XXI, en bona part fruit de l'aportació extraordinària d'un contingent molt nombrós de dones immigrants en edat fecunda que se sumaren a la natalitat de les dones nascudes a l'arxipèlag. (Vegeu el gràfic III-5 i quadre AIII-3).

Les condicions actuals són ben diferents de les que es representaven aleshores. Actualment, cada vegada els contingents autòctons que arriben a l'edat de maternitat són menys nombrosos i els fluxos massius de dones immigrants de principis de segle XXI no només s'han frenat, sinó que s'han produït moviments de retorn. A banda de la reducció general de dones en edat fèrtil, també hem de considerar els canvis negatius per a la fecunditat que presenta l'actual model reproductiu: retard en l'edat de tenir el primer fill i descens en el nombre mitjà de fills per dona, principalment.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys en els països de l'entorn europeu. Les espanyoles són les dones que més retarden la primera maternitat després de les italianes i les que més tarden a repetir la maternitat. Val a dir que no només les prestacions econòmiques a Espanya són molt inferiors a la d'altres països d'Europa, sinó que les diferències principals en molts casos són en les ajudes públiques per a la guarda dels infants menors i en les polítiques reals de conciliació laboral i familiar.

Gràfic III-5
Nascuts vius a les Illes Balears (1986-2016)

Les dades de l'INE tant de les Illes Balears com de l'Estat espanyol mostren clarament aquest fenomen. A finals dels noranta ja superaren els 30 anys de mitjana de maternitat. Varen sobrepassar els 31 aproximadament a finals de la primera dècada del segle XXI (un poc abans en el cas de la mitjana espanyola) i aquesta tendència progressiva s'ha confirmat amb les dades del 2016, en què, per primer cop, la maternitat mitjana arriba als 32 anys per al conjunt de l'Estat i 31,55 pel cas de les Balears. (Vegeu el quadre III-2).

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic, des dels volts dels 25 anys a mitjan dels anys setanta fins a més dels 29 anys al segle XXI, i superant els 30 anys l'any 2011 al conjunt estatal i l'any 2014 a les Illes Balears. El 2016 la primera maternitat es produí a l'Estat a una mitjana d'edat de 30,80 anys i a les Balears de 30,22. Des d'un punt de vista

demogràfic el retard de la maternitat repercuteix en una pèrdua de la fecunditat de la dona.

Una variable molt significativa quan s'analitzen els naixements en el si d'una societat és el nombre de fills per dona. Aquest valor informa sobre la fecunditat total mitjana que tindrà una dona al llarg de la seva vida reproductiva mentre no canviïn els comportaments de fecunditat registrats. Les dades de l'INE mostren una tendència decreixent del nombre de fills per dona, que assoleix els mínims a finals de la dècada dels noranta. De llavors ençà es produeix un feble repunt que arriba a un màxim relatiu entorn del 2008, quan s'inicia en plena crisi financera, econòmica i laboral, un nou descens de la taxa de fecunditat total. A més, un altre fet significatiu és que el nombre de fills per dona, que fins aleshores havien estat més elevats a les Illes que a l'Estat espanyol, inverteix la proporció i l'arxipèlag passa a presentar unes taxes menors. Aquest descens dura un quinquenni i el

2013, tant el conjunt de l'Estat com les Illes Balears presenten un lleuger repunt en la taxa de fecunditat total, que tanmateix només arriba als valors registrats a principis dels noranta pel que fa a l'Estat espanyol, i de finals d'aquesta dècada pel que fa a les Illes Balears, i que, en tot cas, són baixíssims. El nombre mitjà de fills per dona a les Illes Balears és d'1,255 el 2016 i d'1,338 al conjunt de l'Estat espanyol. Val a dir que les Balears és la sisena comunitat amb una menor taxa de fills per dona de tot l'Estat, que és de les més baixes no només d'Europa sinó de tot el món, després d'Astúries, Canàries, Galícia, Cantàbria i Castella i Lleó. (Vegeu el quadre III-3).

En qualsevol cas, des de començaments dels anys vuitanta els valors de fecunditat se situen per davall de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). Aquesta dada és la mínima que garanteix la supervivència a llarg termini d'una societat. D'ençà dels anys setanta el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol i s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat se situarien per davall de la mitjana europea. Les dades de l'Estat espanyol, segons dades de l'Eurostat són, juntament amb les d'Itàlia, les més baixes d'Europa el 2016.

Un element molt important que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la natalitat actual a les Illes Balears és la importància de l'aportació de les dones estrangeres al total de naixements. Aquesta aportació no

només ha contribuït a incrementar el volum de la població resident sinó al rejuveniment relatiu de la seva piràmide estructural i allargar el creixement vegetatiu positiu. El volum de l'aportació de les mares estrangeres al nostre arxipèlag durant les dues darreres dècades ha estat molt significatiu i ho continua sent, arribant als 2.945 naixements el 2016, prop d'un 28% dels naixements totals. Aquesta dada és conseqüència dels fluxos massius d'immigració experimentats des de mitjan dels noranta i durant bona part de la primera dècada del segle XXI. En bona mesura eren migracions de tipus econòmic, amb aportació d'efectius joves i fèrtils i, en alguns casos, amb una cultura molt més pronatalista que la de la societat receptora, que han aportat els seus fills a la nostra societat.

Es pot apreciar aquest comportament pronatalista comparant les dades de nacionalitat de les mares per ordre del naixement, ja que hi ha un important pes percentual de les dones estrangeres a mesura que s'incrementa la quantitat total de fills. Així mateix, l'Ibestat publica el nombre de fills de mare espanyola i de mare estrangera i hi apreciem un índex superior entre les estrangeres: el 2002 les dones estrangeres –amb 2,1– arribaven a assolir la taxa de reemplaçament, mentre que les dones espanyoles a les Illes Balears només arribaven a l'1,35. De tota manera, la tendència ha estat el descens en l'indicador, tant en l'un com en l'altre col·lectiu: el 2016 les dones espanyoles presenten una mitjana de només 1,22 fills, mentre que les de nacionalitat estrangera han baixat fins als 1,46 fills, un factor que contribueix que a curt termini les taxes de creixement vegetatiu presentaran valors negatius a les nostres Illes.

QUADRE III-2. EDAT MITJANA DE MATERNITAT D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)		
	Espanya	Illes Balears
1975	28,8	27,98
1976	28,51	27,72
1977	28,43	27,71
1978	28,35	27,73
1979	28,24	27,67
1980	28,2	27,62
1981	28,23	27,64
1982	28,32	27,91
1983	28,37	27,97
1984	28,42	28,07
1985	28,45	28,11
1986	28,53	28,31
1987	28,56	28,22
1988	28,57	28,35
1989	28,72	28,35
1990	28,86	28,47
1991	29,04	28,86
1992	29,25	29,07
1993	29,46	29,2
1994	29,72	29,61
1995	29,96	29,73
1996	30,19	29,97
1997	30,37	30,07
1998	30,54	30,22
1999	30,66	30,2
2000	30,72	30,26
2001	30,75	30,13
2002	30,79	30,25
2003	30,84	30,29
2004	30,87	30,40
2005	30,92	30,41
2006	30,90	30,46
2007	30,85	30,46
2008	30,83	30,42
2009	31,04	30,55
2010	31,20	30,78
2011	31,44	31,04
2012	31,56	31,21
2013	31,66	31,12
2014	31,78	31,50
2015	31,90	31,62
2016	32,00	31,55

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

QUADRE III-3. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE MITJÀ DE FILLS PER DONA D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)

	Espanya	Illes Balears
1975	2,803	2,843
1976	2,802	2,786
1977	2,651	2,526
1978	2,541	2,368
1979	2,369	2,323
1980	2,215	2,195
1981	2,038	2,042
1982	1,941	1,973
1983	1,796	1,895
1984	1,725	1,844
1985	1,638	1,826
1986	1,554	1,746
1987	1,492	1,680
1988	1,446	1,672
1989	1,396	1,662
1990	1,359	1,621
1991	1,326	1,554
1992	1,310	1,492
1993	1,256	1,350
1994	1,189	1,281
1995	1,155	1,254
1996	1,138	1,235
1997	1,148	1,262
1998	1,127	1,252
1999	1,165	1,302
2000	1,212	1,369
2001	1,235	1,399
2002	1,251	1,418
2003	1,296	1,392
2004	1,316	1,373
2005	1,328	1,350
2006	1,364	1,399
2007	1,376	1,385
2008	1,444	1,438
2009	1,378	1,354
2010	1,369	1,348
2011	1,342	1,275
2012	1,320	1,255
2013	1,274	1,218
2014	1,320	1,237
2015	1,334	1,238
2016	1,338	1,255

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

L'evolució recent dels naixements de mares estrangeres permet copsar la importància de la seva aportació en aquest fenomen demogràfic al nostre arxipèlag. De només 512 naixements de mares estrangeres l'any 1996, passarem als 1.000 el 2000, 2.000 el 2003, 3.000 el 2006 i poc més de 4.000 el 2008, any en què s'assolí el màxim de naixements de les Illes, a causa del màxim de l'aportació dels fills de les dones estrangeres que s'aproparen a suposar una tercera part dels naixements. De llavors ençà, aquesta quantitat s'ha reduït, però es manté propera als 3.000 efectius, una dada evidentment i importantíssima i que percentualment se situa entre un 25% i un 30% dels naixements en els darrers exercicis.

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials pel que fa a la nacionalitat. Si a mitjan de la darrera dècada del segle passat el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Illes era per a les dones europees (gairebé un 70% l'any 1996), actualment aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants, per aquest ordre: Europa, Àfrica i Amèrica. (Vegeu el quadre III-4).

Una variable que s'analitza habitualment quan s'estudia la natalitat és la situació civil de la mare. L'augment dels fills de mares no casades ha estat gairebé exponencial. Així, mentre que el 1975 només un 2,89% dels naixements a les Illes Balears eren extramatrimonials, l'any 2000 aquest percentatge era superior a un 25% i el 2016 aquesta dada s'acosta al 50% dels naixements (49,11%). Això constitueix un element fonamental per avaluar la

importància que la institució matrimonial té entre el sector més jove de la població, que en molts casos ja no estableix el vincle matrimonial ni quan es proposa tenir descendència. (Vegeu el quadre III-5).

Una altra característica que destaca tot i el poc pes sobre el conjunt de parts són els parts múltiples, molts dels quals són fruit de tractaments de fertilitat. Cal destacar que l'increment d'aquests parts fou important sobretot d'ençà de finals dels anys noranta, però la tendència actual és d'un lleuger descens, parcialment pel major control dels tractaments de fertilitat, molt efectius i pels riscos que comporten els parts múltiples. L'any 2016 es produïren a tot l'Estat espanyol 402.805 parts, 393.801 senzills, 8.899 dobles i 105 de triples. Mentrestant, a les Illes Balears hi hagué 10.425 parts –segons dades de l'INE–, dels quals 231 varen ser múltiples –229 de dobles i dos de triples–. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, poc més d'un 2% dels parts registrats.

1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

En la darrera memòria publicada pel CES a les Illes Balears el 2010 es tractava de l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, que fou una de les promeses electorals del PSOE per a les eleccions generals de 2008 i que roman vigent tot i algunes modificacions introduïdes pel PP gràcies a la majoria electoral aconseguida posteriorment.

**Quadre III-4. EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS A LES ILLES BALEARS PER PRINCIPALS ÀREES DE NACIONALITAT DE LA MARE,
PER APORTACIÓ AL TOTAL DE NATALITAT (2000-2016)**

	% Espanya		% Estran- gera	% Estran- ger / Total	% Europa		% Europa / Estran- gers	% Àfrica / Àfrica Total	% Àfrica / Estrangers	% Àmerica del Sud / Total		% Àmerica del Sud / Estrangers		
	Total	% Espanya / Total			Europa	Total				Àfrica	Total		Àmerica del Sud	Total
2000	9.503	8.480	89,23	1.023	10,77	502	5,28	49,07	232	2,44	22,68	188	1,98	18,38
2001	9.858	8.466	85,88	1.392	14,12	538	5,46	38,65	313	3,18	22,49	396	4,02	28,45
2002	10.420	8.573	82,27	1.847	17,73	615	5,90	33,30	378	3,63	20,47	691	6,63	37,41
2003	10.655	8.524	80,00	2.131	20,00	646	6,06	30,31	473	4,44	22,20	838	7,86	39,32
2004	10.792	8.479	78,57	2.313	21,43	702	6,50	30,35	592	5,49	25,59	828	7,67	35,80
2005	10.926	8.295	75,92	2.631	24,08	798	7,30	30,33	688	6,30	26,15	941	8,61	35,77
2006	11.675	8.677	74,32	2.998	25,68	909	7,79	30,32	828	7,09	27,62	1.044	8,94	34,82
2007	11.918	8.553	71,77	3.365	28,23	1.013	8,50	30,10	944	7,92	28,05	1.196	10,04	35,54
2008	12.713	8.676	68,25	4.037	31,75	1.180	9,28	29,23	1.228	9,66	30,42	1.350	10,62	33,44
2009	12.044	8.104	67,29	3.940	32,71	1.104	9,17	28,02	1.324	10,99	33,60	1.213	10,07	30,79
2010	11.967	8.254	68,97	3.713	31,03	1.088	9,09	29,30	1.347	11,26	36,28	962	8,04	25,91
2011	11.265	7.991	70,94	3.274	29,06	985	8,74	30,09	1.132	10,05	34,58	832	7,39	25,41
2012	11.002	7.775	70,67	3.227	29,33	1.065	9,68	33,00	1.118	10,16	34,65	730	6,64	22,62
2013	10.532	7.505	71,26	3.027	28,74	1.007	9,56	33,27	1.074	10,20	35,48	650	6,17	21,47
2014	10.673	7.902	74,04	2.771	25,96	929	8,70	33,53	973	9,12	35,11	582	5,45	21,00
2015	10.597	7.784	73,45	2.813	26,55	1.040	9,81	36,97	964	9,10	34,27	550	5,19	19,55
2016	10.616	7.671	72,26	2.945	27,74	1.123	10,58	38,13	1.009	9,50	34,26	545	5,13	18,51

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Naixements (sèries).

QUADRE III-5. PERCENTATGE DE NASCUTS DE MARE NO CASADA D'ESPANYA I ILLES BALEARS (1975-2016)

	Espanya	Illes Balears
1975	2,03	2,89
1976	2,16	3,00
1977	2,32	3,37
1978	2,50	3,41
1979	2,80	4,46
1980	3,93	5,28
1981	4,42	6,06
1982	5,12	7,79
1983	5,21	9,25
1984	6,76	10,83
1985	7,97	13,58
1986	8,01	11,09
1987	8,27	11,67
1988	9,12	12,96
1989	9,35	14,25
1990	9,61	14,65
1991	10,01	14,79
1992	10,52	15,51
1993	10,75	15,93
1994	10,76	15,66
1995	11,09	16,40
1996	11,68	17,96
1997	13,12	19,41
1998	14,51	22,65
1999	16,30	24,11
2000	17,74	25,35
2001	19,73	28,55
2002	21,78	30,35
2003	23,41	32,71
2004	25,08	32,49
2005	26,57	34,87
2006	28,38	37,70
2007	30,24	39,30
2008	33,16	40,80
2009	34,48	41,40
2010	35,52	40,80
2011	37,37	43,51
2012	38,96	45,06
2013	40,86	46,15
2014	42,52	47,81
2015	44,48	48,49
2016	45,88	49,11

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Aquesta llei donava forma a una reivindicació social majoritària i no feia més que aportar un marc jurídic estable i segur a l'avortament lliure, que, tanmateix, sota alguns supòsits abans legals ja es practicava amb anterioritat.

Des d'un punt de vista demogràfic les interrupcions voluntàries de l'embaràs suposen una pèrdua del potencial de fecunditat de la població. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs, que ja havien experimentat un important creixement en els primers quinquennis del segle XXI, presenten els seus màxims en els dos exercicis posteriors a l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, amb taxes superiors al 12% dones. Concretament, el 2011 es produïren 118.611 interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, unes 2.800 més que l'anterior màxim registrat el 2008. Això no obstant, a partir del 2013 es produeix un significatiu descens en taxa i en valors absoluts. Així, el 2016 el total d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol fou de 93.131 i la taxa 10,36% dones. (Vegeu el quadre III-6).

Aquest descens és conseqüència de la important davallada de la taxa d'interrupcions voluntàries de l'embaràs entre els grups de població més joves. El grup de dones de 19 i menys anys i el de 20-24 anys presenten taxes de descens properes als 4 punts, entre el 2009 (any de la darrera memòria de l'anterior etapa del CES-Illes Balears) i les darreres dades disponibles de 2016, passant del 12,74 al 8,97% dones i del 20,08 al 16,72%, respectivament.

En aquest mateix període es produeix un importantíssim creixement dels centres notifica-

dors d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a l'Estat espanyol, que han passat dels 141 existents el 2009 als 201 el 2016, cosa que suposa un espectacular increment proper a un 43%. En aquest sentit, gràcies al marc jurídic de la llei orgànica s'ha possibilitat que com a mínim hi hagi un centre on es practiquin interrupcions voluntàries de l'embaràs a totes les comunitats autònomes. Tot i això, encara hi ha comunitats autònomes en què no hi ha centres públics que ofereixen aquest servei, com Extremadura, Aragó, Castella-la Manxa i Múrcia. A les Illes Balears el 2016 hi havia set centres públics i tres de privats.

La Llei orgànica 2/2010 ha significat un increment de les interrupcions voluntàries de l'embaràs fetes en centres públics. Així, mentre que el 2009 només un 2% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs de l'Estat es practicaven en centres públics, el 2016 s'ha multiplicat per sis aquesta quantitat, fins a assolir un 12%. A les Illes Balears aquest avanç ha estat espectacular. Així, si el 2009 poc més d'un 4% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs es practicaven en centres públics, el 2016 més d'un 54% d'aquests serveis es presten en centres de titularitat pública, un percentatge molt superior a la mitjana, que mostra un significatiu compromís del Govern de les Illes Balears amb la prestació de serveis sanitaris públics. Així, 1.672 interrupcions voluntàries de l'embaràs es varen dur a terme en centres públics i 1.403 en centres privats. Cal destacar també que mentre la pràctica totalitat de les interrupcions voluntàries de l'embaràs públiques (1.671) es practiquen en centres hospitalaris (amb una millor cartera de serveis i recursos disponibles), aquesta relació s'inverteix quan s'analitzen les interrupcions voluntàries de l'embaràs en centres privats, en què només vuit es varen dur a terme en hospitals.

QUADRE III-6. EVOLUCIÓ DE LES TAXES D'INTERRUPCIÓ VOLUNTÀRIA DE L'EMBARÀS PER CA DE RESIDÈNCIA, 2007-2016

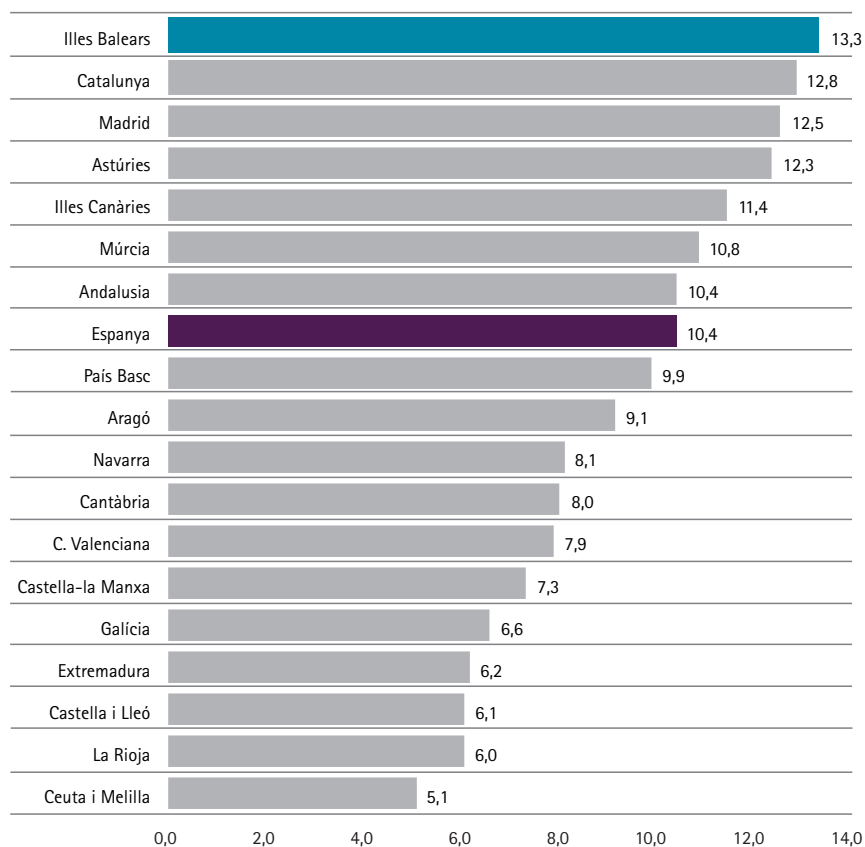
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Espanya	11,49	11,78	11,41	11,71	12,47	12,12	11,74	10,46	10,40	10,36
Andalusia	11,22	11,29	11,31	11,73	13,09	13,08	11,91	10,62	10,59	10,38
Aragó	11,91	12,60	10,86	10,74	11,43	10,83	10,09	8,58	9,53	9,13
Astúries	7,72	8,07	8,09	10,42	13,79	14,34	13,62	12,70	12,51	12,32
Illes Balears	14,91	14,13	13,22	13,82	15,00	13,01	13,06	12,26	13,03	13,30
Illes Canàries	10,74	10,03	9,36	10,46	13,16	12,79	13,03	11,87	11,58	11,41
Cantàbria	4,63	6,09	7,93	9,11	10,36	9,90	9,19	8,60	8,80	8,01
Castella-la Manxa	8,20	8,54	8,18	9,18	9,92	9,60	8,97	8,00	7,38	7,31
Castella i Lleó	6,38	6,78	6,03	6,62	7,75	7,25	7,11	6,14	6,33	6,05
Catalunya	14,31	16,49	16,10	15,20	14,49	14,28	14,18	12,59	12,70	12,80
C. Valenciana	10,46	10,75	9,99	10,07	10,22	9,47	9,58	8,67	7,85	7,87
Extremadura	5,46	6,11	6,13	6,47	7,57	7,20	7,12	6,22	5,89	6,15
Galícia	4,51	3,53	5,81	6,46	7,76	7,01	6,78	6,78	6,60	6,57
Madrid	16,00	15,79	14,49	14,77	15,14	14,90	14,62	12,58	12,54	12,51
Múrcia	14,80	16,59	14,99	14,72	14,39	13,32	12,56	11,32	11,07	10,82
Navarra	5,65	6,13	5,54	6,92	8,64	8,94	7,82	7,53	8,00	8,08
País Basc	6,84	7,02	7,25	8,26	10,34	10,04	9,97	8,88	9,57	9,87
La Rioja	8,64	9,22	7,86	7,95	8,62	8,23	6,78	6,19	5,64	6,04
Ceuta i Melilla	3,74	3,26	3,33	4,31	4,59	4,50	3,74	3,53	3,72	5,06

Font: Ministeri de Sanitat i Política Social, Interrupció voluntària de l'embaràs.

Les taxes d'interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears són les més elevades de l'Estat espanyol. Així, mentre que el 2016, la taxa estatal se situava en un 10,36 per 1.000 dones entre 15 i 44 anys, la taxa a les Balears era d'un 13,3 per 1.000 dones i superava les de Catalunya, Madrid, Astúries,

Canàries i Múrcia, també per damunt de la mitjana. Les dades d'interrupcions voluntàries de l'embaràs mostren una certa estabilització pel que fa a les Illes Balears, entorn de 13 per 1.000 dones. Així, de 3.015 interrupcions l'any 2015 s'ha passat a 3.075 el 2016. (Vegeu el gràfic III-6).

Gràfic III-6
Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència (2016)

El principal motiu d'interrupció de l'embaràs a les Illes Balears el 2016, com també succeeix en l'àmbit estatal, fou la sol·licitud de la dona, que superà un 95% de les interrupcions voluntàries de l'embaràs practicades (2.922). La resta de causes codificades foren: greu risc per a la salut o la vida de l'embarassada (56), risc de greu d'anomalies en el fetus (67) i anomalies fetals incompatibles per a la vida o malaltia greu i incurable (30).

Majoritàriament, el 2016 les interrupcions voluntàries de l'embaràs a les Illes Balears es varen dur a terme a començaments de l'embaràs. Més d'un 77% ho feren al cap de vuit setmanes o menys de gestació i més d'un 96% ho feu dins del termini lliure de les 14 setmanes.

Tot i que l'avortament és un procés evitable i certament important per a les dones que passen pel procés, entorn d'un 33% dels avortaments a les Illes Balears el 2016 es va aplicar a dones que ja s'havien sotmès anteriorment a aquest procés.

Els avortaments en dones menors de 15 anys, tot i que presenten una certa tendència a la baixa, s'han incrementat el 2016. Així, a l'Estat es produïren 406 casos, mentre que el 2015 la quantitat fou de 371. A les Illes Balears, els vuit casos de 2015 s'han duplicat, amb 17 casos el 2016. El tram d'edat de 15 a 19 anys assolí unes dades de 9.375 interrupcions el 2016 en el conjunt de l'Estat espanyol i de 284 a les Illes Balears. Els intervals d'edat en què és més comú l'avortament són els 20-25, 25-29 i 30-34 anys. Aquests grups d'edat presenten per a l'Estat uns valors entre 19.000 i 20.000 interrupcions voluntàries

de l'embaràs, mentre que a les Illes foren 594, 687 i 670, respectivament.

1.2.2. LA NUPCIALITAT

L'estudi dels matrimonis entre cònjuges de distint sexe a les Illes Balears reflecteix els canvis experimentats pel matrimoni com a institució. D'una banda, una part cada cop més gran de la població considera innecessari el fet de casar-se per viure en parella i, fins i tot, per tenir fills. D'altra banda, entre els que decideixen casar-se la tendència creixent és formalitzar un matrimoni civil en comptes d'optar per una cerimònia religiosa.

Si s'analitza la situació des de mitjans dels anys setanta del segle passat, es pot comprovar que la quantitat total de matrimonis ha baixat lentament i, atès el context d'un increment demogràfic important, les taxes de nupcialitat presenten un descens molt palès. No obstant això, a les Illes Balears des del 2012 s'ha produït un lleuger i progressiu increment en el nombre anual d'aquests matrimonis, que ha fet que la quantitat s'elevi fins a la que es registrava a inicis dels anys noranta del segle xx, però amb unes taxes significativament menors.

El nombre de matrimonis entre cònjuges de distint sexe el 2016 va assolir els 4.593, amb una taxa de 4,16‰ habitants, la qual cosa suposa un increment respecte al 2015, en què se celebraren 4.496 matrimonis, amb una taxa de nupcialitat d'un 4,10‰.

L'any 1975 les Illes presentaven una taxa superior al 8,4‰ i gairebé un punt per sobre de la mitjana. Era una de les comu-

nitats autònomes amb una taxa més elevada de nupcialitat. De llavors ençà, en un context global de descens dels matrimonis i de les taxes de nupcialitat, les Illes Balears passaren a l'extrem contrari i a començaments de segle XXI les taxes balears se situen entre les més baixes de l'Estat. La decisió de no formalitzar legalment les unions de convivència en parella ha fet baixar les taxes de manera significativa. Així, d'acord amb dades de l'INE, l'any 2005 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la sisena més baixa de l'Estat i se situava en un 4,51%, que tanmateix reflecteix la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. Curiosament, les darreres dades anuals –fruit d'un descens més accelerat de les taxes estatals i d'altres comunitats autònomes– situen novament les Illes com la comunitat amb la taxa més elevada de l'Estat. (Vegeu el quadre III-7).

La distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials presenta un model bastant estable, amb dos períodes màxims a finals de primavera i principis d'estiu (maig, juny i juliol) i un segon moment important a finals d'estiu i principis de tardor (setembre i octubre). Els mínims són durant l'hivern (gener i febrer, principalment). Cal cercar aquesta distribució tan irregular al llarg de l'any en les condicions ambientals i climàtiques (hores d'insolació, temperatures més elevades, menys risc de precipitació...) i, fins i tot, en la coincidència del període de vacances anuals i la voluntat, en determinats casos, d'acumular les vacances laborals amb els permisos de matrimoni.

Un dels canvis més intensos i significatius que ha experimentat la nupcialitat a les

Illes Balears és el rapidíssim descens de la proporció dels matrimonis catòlics. Així, si el 2000 els matrimonis catòlics eren majoritaris, amb un 66% de total; el 2005 ja era l'opció menys triada, amb només un 45%. Posteriorment, el descens ha estat rapidíssim. L'any 2010 gairebé només una quarta part dels matrimonis celebrats eren catòlics (27%) i el 2016 ja només arriben a un 16%. La relació no només s'ha invertit, sinó que les diferències s'han fet més grans. Per tant, actualment les persones que es casen avui dia ho fan principalment en cerimònies civils o d'altres modalitats, en una proporció que s'acosta a les 9 de cada 10. (Vegeu el gràfic III-7 i el quadre AIII-4).

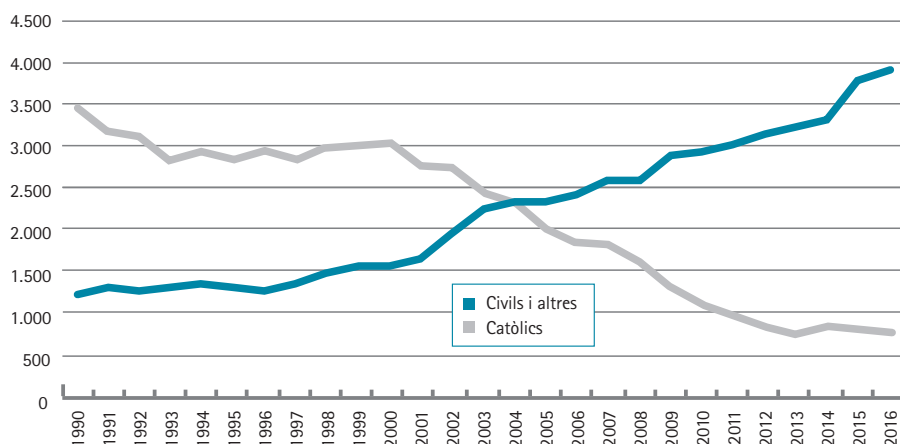
Aquesta tendència s'explica amb un doble motiu. D'una banda, per una dinàmica interna caracteritzada per l'increment de la laïcitat i l'abandonament de determinats ritus de la religió catòlica. D'altra banda, la forta immigració multicultural ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions que, evidentment, no segueixen els ritus matrimonials catòlics.

La tercera característica de la matrimonialitat que cal considerar és el retard en l'edat amb què es contreu el matrimoni. Aquesta situació s'explica per múltiples causes, com la situació de precarització laboral, tant des d'un punt de vista de l'estabilitat econòmica com de les retribucions percebudes; l'increment del període de formació; la dificultat per trobar un habitatge a l'abast de la renda disponible, així com els nous rols socials en què el compromís matrimonial troba un encaix complicat.

QUADRE III-7. EVOLUCIÓ DE LES TAXES DE NUPCIALITAT EN MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE PER COMUNITAT AUTÒNOMA (1975-2016)						
	1975	1985	1995	2005	2015	2016
Espanya	7,60	5,17	5,01	4,76	3,59	3,73
Andalucía	7,05	5,84	5,34	5,41	3,57	3,70
Aragó	6,92	4,85	4,55	4,50	3,25	3,36
Astúrias	7,60	5,25	4,16	4,65	3,39	3,59
Illes Balears	8,42	5,88	5,38	4,51	4,10	4,16
Illes Canàries	7,71	5,95	5,17	3,63	3,26	3,45
Cantàbria	7,70	4,97	4,26	5,18	3,69	3,89
Castella i Lleó	5,87	4,14	4,09	3,96	3,01	3,09
Castella-la Manxa	5,48	5,53	4,98	4,75	3,45	3,60
Catalunya	8,36	5,10	5,22	4,67	3,73	3,96
Com.Valenciana	8,08	4,79	5,40	5,24	3,66	3,84
Extremadura	5,29	5,74	4,72	4,29	3,19	3,36
Galícia	6,93	4,65	4,28	4,03	3,39	3,46
Madrid	9,29	5,17	5,27	4,84	4,00	4,03
Múrcia	7,28	5,93	5,45	5,00	3,35	3,52
Navarra	7,63	4,67	4,97	4,57	4,19	3,80
País Basc	8,71	4,40	4,58	4,54	3,41	3,49
La Rioja	7,17	5,09	4,42	4,70	3,45	3,68

Font: Institut Nacional d'Estadística, Indicadors demogràfics bàsics.

Gràfic III-7
Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons forma de celebració (1990-2016)

Aquest increment significatiu de l'edat en el moment de casar-se per primera vegada no només és progressiu, sinó que s'ha accelerat des de la dècada dels noranta i particularment a partir dels inicis del segle XXI. L'any 1976, a les Illes, l'edat mitjana de matrimoni era de 27 anys per als homes i de 24 per a les dones. L'any 1990 l'edat de matrimoni havia augmentat un any per a les dones i 0,6 anys per als homes. L'any 2000 l'edat dels homes superava els 30 anys i la de les dones s'apropava als 28. A partir d'aquí s'accelera el retard matrimonial i l'any 2010 l'edat mitjana del primer matrimoni s'endarrereix gairebé quatre anys (33,9 anys els homes i 31,5 les dones). Finalment, les dades de 2016 apropen l'edat mitjana del matrimoni dels homes als 36 anys i a més de 33,5 per a les dones. És a dir, en aquest interval l'edat del matrimoni s'ha retardat en poc menys de nou anys en el cas dels homes i amb més dels vuit anys en el cas de les dones. Aquest retard té evidents conseqüències en termes de natalitat i fecunditat total. (Vegeu el gràfic III-8 i el quadre AIII-5).

Actualment, l'edat mitjana en el primer matrimoni dels contraents de les Illes són superiors a les de l'Estat, en una tendència clara iniciada en els primers anys del segle XXI. Com ja es va indicar en memòries anteriors, el cost de vida superior a les Illes Balears combinat amb uns salaris mitjans relativament baixos, una activitat econòmica molt estacionalitzada i l'elevat cost del preu de l'habitatge, ho podrien explicar en bona mesura. En qualsevol cas, no es pot perdre de vista que analitzem l'edat de contreure matrimoni i no a l'edat de la cohabitació en parella, un fenomen de cada cop més comú i acceptat per la societat i que en alguns casos és una fase

prèvia al matrimoni i en uns altres esdevé una manera de cohabitació permanent.

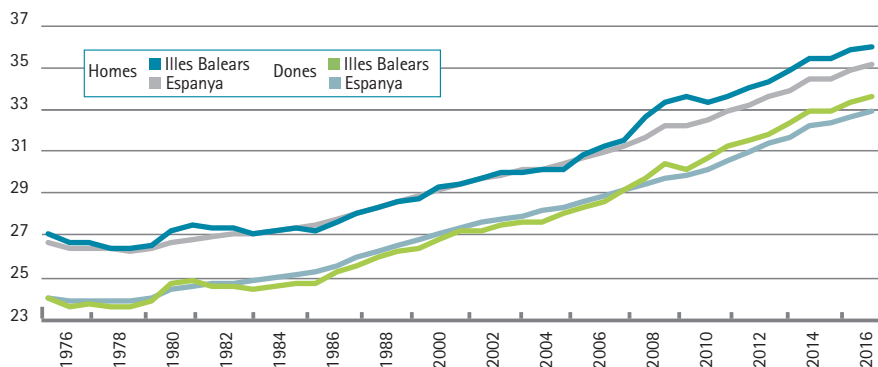
Una altra característica que hem de destacar en l'observació dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe és que hi ha diferències quant a l'edat dels contraents d'acord amb el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre dos i tres anys de mitjana més joves. Aquesta bretxa per sexe s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant pel conjunt de l'Estat com per al nostre arxipèlag.

Quant a la nacionalitat dels contraents, l'augment de les persones de nacionalitat estrangera que es casen a les Balears ha estat molt significatiu durant les darreres dècades i, particularment, d'ençà de l'inici del mil·lenni. El 2016 se celebraren 4.593 matrimonis entre cònjuges de diferent sexe, dels quals poc menys d'un 75% foren de contraents amb nacionalitat espanyola; un 19% en què un dels membres tenia nacionalitat estrangera i, finalment, el 6% en què els dos contraents era estrangers.

Aquesta situació contrasta amb la que es registrava a mitjan dels vuitanta, en què gairebé un 93,5% dels matrimonis se celebraven entre parelles de nacionalitat espanyola, quantitat que baixà lleugerament, però per sobre del 90%, a mitjan dels noranta. El *boom* migratori internacional que es produí a començaments del mil·lenni propicià un augment espectacular de matrimonis de nacionalitat mixta (són més freqüents els enllaços en què l'home és el que té nacionalitat espanyola) o entre residents estrangers, fins a superar un 30% dels matrimonis registrats.

Gràfic III-8

Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i Illes Balears per sexe (1976-2016)

A causa de la profunda crisi econòmica, amb el retorn d'una quantitat important d'immigrants estrangers i els processos d'adquisició de la nacionalitat espanyola per part d'alguns immigrants, les darreres dades mostren un cert descens dels matrimonis en què algun dels seus membres és estranger, fins a situar-se el 2016 en l'un de cada quatre matrimonis celebrats a les Balears. (Vegeu el quadre III-8).

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Balears reflecteix la nova realitat estructural de la societat derivada dels potents fluxos internacionals. Així, si en els anys vuitanta i noranta els homes espanyols residents a les Balears es casaven principalment amb europees (fins a superar el 80% dels enllaços), aquesta proporció es modificà a mesura que arribaren dones d'altres nacionalitats, la qual cosa es va incrementar en el cas de les dones d'Amèrica del Sud, que va significar més d'un 50% dels matrimonis amb homes espanyols. Els moviments de retorn i l'adquisició de la nacionalitat es-

panyola d'algunes immigrants ha modificat novament la situació i n'ha reduït el pes d'aquests enllaços. El 2016, dels 505 matrimonis en què la dona era estrangera i l'home espanyol, 233 foren amb dones europees (46%), 172 amb dones d'Amèrica del Sud (33%) i la resta d'altres procedències, com 34 matrimonis amb africanes (menys d'un 7%) o els 16 matrimonis amb dones asiàtiques.

Els matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, a banda de ser menys nombrosos, sempre han presentat una major heterogeneïtat de procedències. Es detecten les mateixes tendències generals: un descens percentual dels matrimonis amb homes estrangers europeus, mentre guanyen pes els homes dels continents sud-americà i africà. Així, el 2016 més d'un terç (prop d'un 41%, si hi afegim els homes d'Amèrica Central) dels matrimonis de dones espanyoles i estrangers se celebraren amb homes d'Amèrica del Sud, mentre la quantitat de matrimonis amb homes de nacionalitat europea oferia

uns nombres similars (34%) i, pel que fa a altres continents, destaca el pes que assoleixen els matrimonis amb persones provinents d'Àfrica (20%).

1.2.2.1. Divorcis, separacions i nul·litats

Un cop analitzats els trets principals de l'establiment dels lligams matrimonials, cal atendre un aspecte socialment molt significatiu i de signe contrari: les dissolucions matrimonials.

La sèrie històrica mostra un important creixement de les dissolucions, des de l'aprovació de la primera llei de divorci de l'actual període constitucional (Llei 30/1981) fins a l'aprovació de la reforma de la legislació del 2005 (Llei 15/2005), que facilità la tramitació dels divorcis. Per tant, és lògic que l'any 2006, el primer en què s'aplica la reforma de la llei, les dissolucions assoleixin el seu màxim, amb 145.919 a l'Estat espanyol i 3.949 a les Illes Balears. A partir d'aquest moment, s'inicia un progressiu descens fins que a partir del 2013, la quantitat de dissolucions s'estabilitza entorn dels poc més de 100.000 casos en el conjunt de l'Estat i els 2.500 casos a les Illes. Estaríem parlant d'un descens proper a un 45% en el primer cas i proper a un 30% a les Balears.

És evident que les dissolucions reflecteixen una crisi en la institució del matrimoni, substituïda en molts casos per models de convivència sense regular que, tanmateix, també pateixen les mateixes circumstàncies d'inestabilitat actual de les relacions de parella però que no es reflecteixen estadísticament. És lògic que, si hi ha menys matrimonis, també es produeixen menys dissolucions.

Les Balears presentaven l'any 2007 una taxa de 2,2 dissolucions per mil habitants i se situen en la mitjana del conjunt estatal. Quatre comunitats autònomes –País Valencià i Catalunya (2,5‰), les Illes Canàries (2,4‰) i el Principat d'Astúries (2,3‰) i la ciutat autònoma de Ceuta, que amb un 2,7‰ presenta l'indicador més alt– se situen per damunt de la mitjana. Contràriament, els mínims s'assoleixen a Extremadura i a Castella i Lleó (1,7‰).

La Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi Civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació divorci, té una incidència molt directa en la modalitat de dissolució matrimonial. Així, abans de la reforma, els casos de divorci només representaven entorn d'un 40% de les dissolucions, mentre que les separacions eren majoritàries. A partir del 2005 s'inverteix la situació i a partir de 2013 els divorcis constitueixen de manera molt estable fins a les darreres dades disponibles de 2016, un 95% de les dissolucions totals. (Vegeu el quadre III-9).

Un 75% dels divorcis i un 85% de les separacions que es registren a l'Estat espanyol el 2016 foren de mutu acord. Això és important per reduir el termini del procés, ja que en cas d'acord entre les parts pot acabar el procés en uns tres mesos, mentre si és contenciós es pot perllongar fins als deu mesos. Val a dir que un percentatge important de ruptures es produeixen després de llargues convivències. Així, prop d'un 50% de les separacions i una tercera part dels divorcis es produeixen després de 20 anys del matrimoni.

QUADRE III-8. MATRIMONIS: CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE SEGONS COMPOSICIÓ DE LES NACIONALITATS DELS CONTRAENTS (1986-2016)							
	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2016
Total	4.164	4.410	4.152	4.329	4.260	3.950	4.593
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	2.990	2.712	3.439
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	568	512	505
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	337	403	377
Ambdós estrangers	39	53	63	153	365	323	272

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

QUADRE III-9. DISSOLUCIONS DEL MATRIMONI A ESPANYA I LES ILLES BALEARS (1996-2016)								
	Espanya				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
1996	83.990	102	51.317	32.571	2.417	5	1.390	1.022
1997	88.998	123	54.728	34.147	2.604	2	1.549	1.053
1998	93.988	115	57.353	36.520	2.935	1	1.699	1.235
1999	96.536	133	59.503	36.900	2.827	..	1.665	1.162
2000	102.495	145	63.377	38.973	2.920	2	1.746	1.172
2001	103.250	152	65.527	37.571	3.125	4	1.850	1.271
2002	115.278	229	73.032	42.017	3.290	7	2.059	1.224
2003	121.896	198	76.250	45.448	3.482	4	1.992	1.486
2004	132.789	197	81.618	50.974	3.747	2	2.147	1.598
2005	137.044	168	64.028	72.848	3.826	5	1.577	2.244
2006	145.919	174	18.793	126.952	3.949	5	390	3.554
2007	137.510	150	11.583	125.777	3.774	10	273	3.491
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886
2009	106.166	127	7.680	98.359	2.784	4	184	2.596
2010	110.321	140	7.248	102.933	2.853	2	162	2.689
2011	110.651	132	6.915	103.604	2.907	1	136	2.770
2012	110.764	133	6.369	104.262	2.851	0	151	2.699
2013	100.437	110	4.900	95.427	2.500	3	107	2.389
2014	105.893	113	5.034	100.746	2.510	2	117	2.391
2015	101.357	144	4.652	96.562	2.503	2	78	2.423
2016	101.294	117	4.353	96.824	2.539	2	154	2.383

Font: Institut Nacional d'Estadística, Estadística de nul·litats, separacions i divorcis.

Finalment, les nul·litats són el tipus de dissolució matrimonial –per la seva naturalesa– menys freqüent i només suposen poc més d'un cas de cada 1.000 dissolucions. Sembla que la simplificació introduïda l'any 2015 pel papa Francesc en el procés de nul·litat eclesiàstica no ha tingut repercussió estadística. L'any 2016 es produïren 117 nul·litats a l'Estat, i a les Illes Balears, 2.

1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe

La Llei 13/2005, d'1 de juliol, modificà el Codi Civil a fi d'estendre el dret de casar-se a qualsevol parella, independentment del gènere dels seus membres.

La sèrie estadística de les Illes Balears ja consta de deu exercicis complets d'aplicació de la llei. Després de la seva entrada en vigor, moltes parelles exerciren un dret que havien esperat durant molt de temps i, amb 148 enllaços constituïts per cònjuges del mateix sexe el 2006 i 129 el 2007, semblava que la tendència apuntava a un progressiu descens, amb només 92 enllaços el 2008, com comentarem fa uns anys. La realitat, però, ha estat força distinta i posteriorment, entre el 2009 i el 2014, els enllaços han presentat una distribució mitjana de 120 enllaços l'any. Així mateix, el 2015 i sobretot el 2016 semblen indicar una tendència alcista, amb els dos valors rècord de la sèrie. (Vegeu el quadre III-10).

Trobam la causa d'aquest increment quan analitzam la distribució dels matrimonis de cònjuges del mateix sexe. Així, els matrimonis masculins presenten els seus màxims a l'inici de la sèrie i, de llavors ençà, una certa dinàmica decreixent fins a arribar als

mínims assolits el 2012 i el 2014, tot i que el 2015 i el 2016 presenten uns valors més elevats però menors als registrats fa deu anys. Contràriament, els matrimonis entre persones de sexe femení presenta una marcada tendència alcista. Després dels mínims assolit el 2008, en què només se celebraren 36 enllaços entre dues dones, la tendència no ha deixat de créixer fins a arribar no només a equilibrar-se amb el nombre de matrimonis homosexuals masculins, sinó que el 2016 els han superat. Una hipòtesi que podem plantejar és que a mesura que es treballa per fer visible la diversitat sexual i de convivència, són més les dones que han decidit formalitzar una situació que fins fa unes poques dècades s'havia de viure en la intimitat i amagar de la resta de la societat.

1.2.3. LA MORTALITAT

El 2016 es produïren, d'acord amb les dades de l'Ibestat, 7.939 defuncions de residents a les Balears (4.014 homes i 3.925 dones). Les malalties més freqüents com a causa de defunció foren, com en exercicis anteriors, les relacionades amb l'aparell circulatori i els tumors, que produïren a les Illes un 57% de les defuncions. Les malalties de l'aparell respiratori constitueixen la tercera causa de mort a les Illes i varen produir un 9,9% de les defuncions el 2016.

Les taxes estandarditzades de defunció publicades per l'INE se situen tant a l'arxipèlag balear com en el conjunt de l'Estat espanyol en 8,3%. Les taxes estandarditzades permeten comparar la situació de la mortalitat amb altres àrees, amb independència de l'estructura per edat i sexe.

QUADRE III-10. MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DEL MATEIX SEXE. ILLES BALEARS (2006-2016)

	Illes Balears		Mallorca		Menorca		Eivissa i Formentera	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2006	95	53	77	37	4	8	14	8
2007	87	42	73	36	2	2	12	4
2008	56	36	43	25	5	4	8	7
2009	86	38	72	25	1	4	13	9
2010	71	42	56	36	5	2	10	4
2011	82	43	61	37	5	0	16	6
2012	56	50	44	40	2	4	10	6
2013	75	54	55	41	4	7	16	6
2014	63	60	50	49	3	3	10	8
2015	72	66	59	55	1	8	12	3
2016	78	80	64	66	2	4	12	10

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (Sèries).

Les dades de l'INE reflecteixen una situació més favorable per a la nostra comunitat autònoma, tant pel que fa a la taxa per tumors i aparell respiratori i lleugerament superior per les causes de mort per malalties circulatòries. (Vegeu el quadre III-11).

Tant les taxes brutes de mortalitat com les taxes estandarditzades es troben afectades pel gran pes que suposen les defuncions ocorregudes en edats avançades, el que no fa possible avaluar la incidència de les defuncions en edats joves. Per mesurar i avaluar les defuncions prematures i teòricament evitables s'utilitza l'indicador dels anys de vida potencialment perduts. Segons es desprèn dels resultats publicats per l'Íbstat, les defuncions per causes externes és la primera causa de defunció entre els 16 i els 44 anys. Això fa que les causes del grup de traumatismes i altres malalties externes esdevinguin el segon grup de malalties que acumula més defuncions teòricament evitables, després dels tumors a l'indicador APV publicat per l'INE. La taxa

estandarditzada dels APV no és favorable a l'arxipèlag. Si es compara amb la mitjana nacional, la taxa corresponent a les causes externes assoleix uns valors elevats, amb un resultat superior, de manera que és una de les autonomies amb el resultat més elevat. (Vegeu el quadre III-12).

L'estudi de l'evolució recent de les defuncions permet constatar una tendència clara: les defuncions de residents de nacionalitat espanyola baixen lleugerament en freqüència relativa, atès que s'han incrementat de manera significativa les defuncions produïdes entre els residents estrangers amb una nacionalitat inclosa en la UE-15. Aquest col·lectiu presenta una immigració cronològica anterior a la d'altres corrents més recents i presenta dos trets demogràfics rellevants: en primer lloc, una estructura demogràfica més envellida que la d'altres col·lectius immigrants i, en segon lloc i malgrat la recent intensitat dels fluxos migratoris d'altres països, té un nombre d'efectius molt superior al d'altres grups.

**QUADRE III-11. EVOLUCIÓ DE LES TAXES ESTANDARDITZADES DE DEFUNCIÓ A
ESPANYA I ILLES BALEARS (2001, 2008, 2016)**

	2001		2008		2016	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	8,53	8,73	7,47	7,4	8,33	8,35
Malalties del sistema circulatori	2,92	2,97	2,31	2,37	2,39	2,44
Tumors	2,35	2,38	2,12	2,1	2,39	2,31
Malalties del sistema respiratori	0,88	0,86	0,83	0,68	0,93	0,85

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

**QUADRE III-12. TAXES ESTANDARDITZADES D'APV I DEFUNCIÓ PER
CAUSES EXTERNES PER COMUNITAT AUTÒNOMA (2016)**

	Total		Homes		Dones	
	Taxa estandaritzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP	Taxa estandaritzada APVP (per 100.000)	Núm. mitjà APVP	Taxa estandaritzada APVP (per 100.000)	Nombre mitjà APVP
Galícia	756,68	25,32	1182,05	26,72	333,21	21,42
Ceuta	672,93	36,83	1332,3	36,83
Illes Balears	649,82	29,85	986,33	31,28	304,14	25,88
Astúries	615,14	23,06	933,59	24,16	303,89	20,26
Múrcia (Regió de)	603,54	30,11	933,66	29,91	264,79	30,9
Illes Canàries	576,07	27,25	904,49	28,66	244,85	23,02
Andalusia	565,75	26,42	901,14	27,65	229,05	22,4
Espanya	557,23	26,34	853,58	27,41	260,89	23,32
País Basc	556,69	24,57	887,51	25,79	229,59	20,65
Extremadura	552,01	26,38	848,09	26,58	245,55	25,67
Castella i Lleó	550,98	23,82	809,62	24,2	282,95	22,75
La Rioja	546,61	27,33	759,85	25,87	332,68	31,5
Castella-la Manxa	538,56	26,72	817,17	27,38	245,99	24,61
Catalunya	516,39	26,71	748,09	28,22	286,75	23,43
Cantàbria	505,2	23,88	861,06	25,52	150,19	17,29
Navarra	487,2	24,6	649,95	24,31	322,5	25,25
Aragó	486,25	23,3	810,15	24,57	154,34	18,43
Comunitat Valenciana	481,42	24,58	752,41	26,36	207,39	19,7
Melilla	476,1	27,86	472,1	19,72	476,17	42,5
Madrid	362,09	27,56	540,41	28,34	192,69	25,61

Font: Institut Nacional d'Estadística. Defuncions segons causa de mort.

D'altra banda, la resta de col·lectius d'estrangers tenen una estructura d'edat més jove i, en conseqüència, amb probabilitats menors de defunció. L'escassa incidència de les defuncions en nacionalitats distintes de la UE-15 no en permet treure conclusions sobre el perfil. Els difunts estrangers de nacionalitats incloses en l'Europa dels 15 presenten unes característiques similars a les dels espanyols: els problemes de salut que causen defuncions presenten uns índexs de freqüència més elevats entre les malalties del sistema circulatori i els tumors.

El creixement vegetatiu (balanç entre els naixements i les defuncions) en nombres absoluts és positiu. Les taxes assolides són superiors a la mitjana nacional i en els darrers exercicis es mouen pels volts del 2%. Aquest índex deriva d'una situació de baixa mortalitat i d'una natalitat que manté unes taxes que s'apropen al 9% i que estan evolucionant amb una tendència descendent com a la resta d'Espanya, encara que en el cas de l'arxipèlag és una de les autonomies amb creixement més alt. En les projeccions de població aquest cicle s'allargarà a les Illes fins a l'any 2025, quan per primer cop s'obtidrien saldos negatius a causa d'un descens de la natalitat i un augment en les defuncions com a conseqüència d'una població envellida. (Vegeu el gràfic III-9 i el quadre AIII-6).

Una altra característica de la mortalitat de l'arxipèlag és que es produeix una certa sobremortalitat masculina i la relació d'home i dones que han mort es manté en uns valors superiors a 1. Aquest indicador assoleix valors superiors a 2 en el grup d'edat d'entre els 10 i els 60 anys, en gran part com a conseqüència de la mortalitat deri-

vada dels accidents de trànsit i el consum de drogues, que són factors que afecten especialment el gènere masculí. Fent un petit incís, hem de dir que els supòsits que es manegen, pel que fa al grup de població menor de 40 anys, en l'elaboració de projeccions de població plantegen com a hipòtesi que es produirà una millora en les taxes de defunció masculina com a resultat de l'aplicació de polítiques legals i socials com el carnet per punts i les campanyes sobre el consum de drogues. Així mateix, els analistes demogràfics preveuen que la sobremortalitat masculina derivada de defuncions produïdes per certs tipus de càncer o per malalties del sistema circulatori en el futur es reduiran i ho fonamenten en la idea que algunes d'aquestes defuncions, com el càncer de pulmó, són degudes als mals hàbits de les persones i, per tant, són potencialment evitables. Contràriament però en un mateix sentit, s'estableix com a hipòtesi que la mortalitat de les dones augmentarà com a conseqüència de l'adopció d'algun dels hàbits classificats tradicionalment de "masculins" (augment de les dones que fumen, augment de situacions d'estrès...), que s'hauran de traduir, necessàriament, en un major nombre de defuncions femenines i, per tant, s'aproparà l'índex d'esperança de vida entre ambdós sexes. (Vegeu el quadre III-13).

Pel que fa als majors de 65 anys, com a conseqüència de les millores sanitàries, hàbits de vida més saludables i una major participació en el si de la societat, continua augmentant l'esperança de vida, tot i que ho fa lentament atès que ja s'ha arribat a un sostre bastant alt, cada cop més proper a la longevitat biològica de l'espècie humana. La quantitat de defuncions es concentra

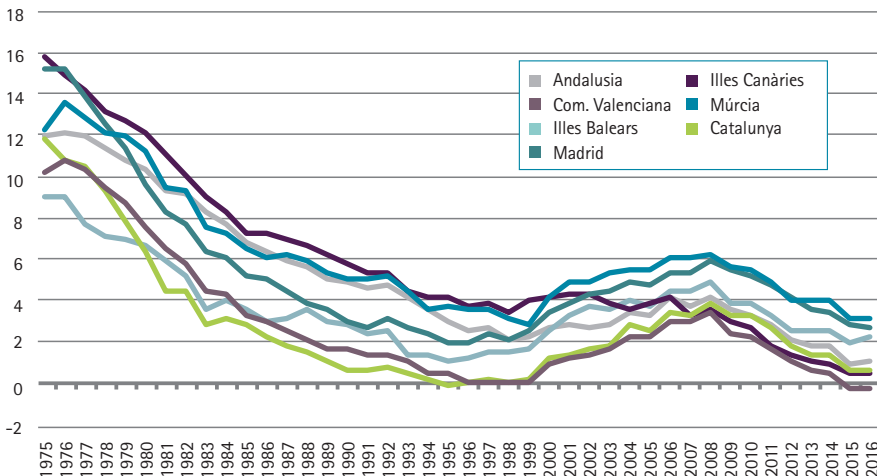
especialment en les edats superiors, amb un desplaçament progressiu cap a les més altes. Així, mentre l'any 1986 un 44% de las defuncions esdevenien en el grup d'entre els 60 i els 79 anys, el 2008 aquestes defuncions suposaren un 32% de les defuncions registrades i el 2016 un 30%, cosa que és un indicador més del retard mitjà de les defuncions, ja que aquest percentatge s'acumula en l'interval superior. Simultàniament, en el mateix període augmentà el nombre de persones mortes de 80 i més anys d'un 37% en el 1986 a suposar-ne un 54% el 2008 i un 58% el 2016. És a dir, més de la meitat de les defuncions ho són de majors de 80 anys i prop d'un 88% es registren entre persones de més de 60 anys.

Els grans avenços que s'han produït en la medicina i en matèria preventiva han fet que avui dia les taxes de mortalitat infantil es moguin en valors molt baixos i ja difícils

de millorar, i d'altra banda les condicions de salut de la població major són millors. Tots dos extrems de la piràmide de la població –menys mortalitat infantil i major nombre d'efectius en les edats superiors– fan que l'esperança de vida augmenti any a any. (Vegeu el gràfic III-10 i el quadre AIII-7).

Pel que fa als sexes, cal només esmentar que l'esperança mitjana de vida en el naixement presenta una tendència a créixer moderadament, fins a situar-se, d'acord amb les dades calculades per l'Ibstat per al 2016 a les Illes Balears en 80,6 anys per als homes i en 85,4 anys per a les dones. És evident, per tant, que hi ha una diferència important en les probabilitats de supervivència fins a edats avançades segons el sexe que afavoreixen les dones, explicable tant per factors biològics com socials. Aquest fet demogràfic es reflecteix en el sobreenvelliment de la població femenina en els grups d'edat més avançada.

Gràfic III-9
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1975-2016)

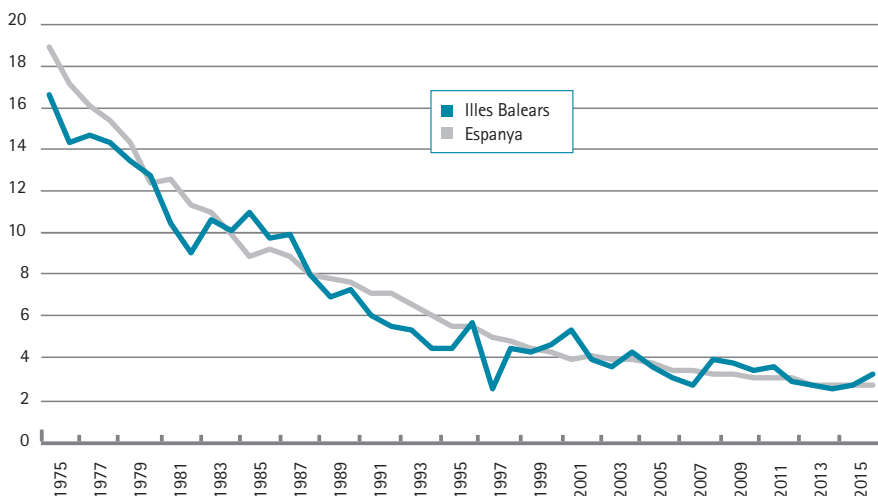

QUADRE III-13. DEFUNCIONS A LES ILLES BALEARS SEGONS GRUPS D'EDAT I SEXE (2016)

	Total	Homes	Dones	Sobremortalitat Homes
Total	7.939	4.014	3.925	1,02
<1 any	35	18	17	1,06
01-04 anys	7	5	2	2,50
05-09 anys	4	4	0	-
10-14 anys	3	2	1	2,00
15-19 anys	9	7	2	3,50
20-24 anys	16	13	3	4,33
25-29 anys	22	16	6	2,67
30-34 anys	36	24	12	2,00
35-39 anys	54	34	20	1,70
40-44 anys	83	53	30	1,77
45-49 anys	140	90	50	1,80
50-54 anys	205	133	72	1,85
55-59 anys	300	199	101	1,97
60-64 anys	424	299	125	2,39
65-69 anys	531	377	154	2,45
70-74 anys	641	417	224	1,86
75-79 anys	815	461	354	1,30
80-84 anys	1.315	672	643	1,05
85 i més anys	3.299	1.190	2.109	0,56

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears. Defuncions 2016.

Gràfic III-10
Evolució de la taxa de mortalitat infantil a Espanya i Illes Balears (1975-2016)

Si tenim en compte que en edats avançades el moviment migratori és escàs i que la mortalitat tendeix a concentrar-se en edats cada cop més elevades, la conseqüència real és que la piràmide de població s'eixampla en el vèrtex, és a dir, experimenta un procés d'envelliment de la població que no és compensat per les aportacions de la base de la piràmide. De fet entre les hipòtesis més utilitzades en les projeccions de població s'inclou fixar un quocient de millora en els primers trams d'edat i en el d'edats adultes, amb un augment progressiu de la mortalitat en les edats superiors.

1.2.4. LA IMMIGRACIÓ

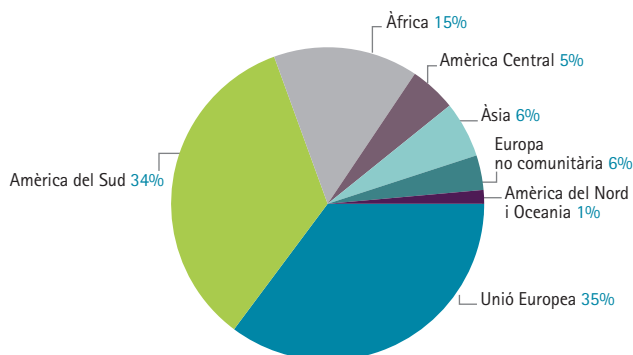
Un component demogràfic de gran importància en l'estructura de la població balear són els residents nascuts fora de les Illes. Aquest ha estat un procés continuat en el temps d'ençà que s'inicià el desenvolupament turístic, quan es produïren els primers corrents migratoris amb una finalitat residencial permanent, amb la particularitat que els procedents de l'estranger arribaven a les Illes atrets per les condicions climàtiques i la bellesa de l'entorn natural –alguns encara en edat d'aportar les seves activitats productives i artístiques i uns altres per gaudir de la jubilació– i, en canvi, els procedents d'altres autonomies arribaven per treballar en el sector serveis o de la construcció.

A finals dels noranta i als primers anys del segle XXI s'inicià un altre corrent migratori cap a les Illes amb una intensitat creixent i amb un perfil migratori diferent: la major intensitat dels fluxos migratoris es concentra en la població immigrant proce-

dent de l'estranger que, com la procedent d'altres autonomies arriba a les Illes a cercar un lloc de treball. Així en el perfil immigratori es combinen dues finalitats: un sector, moltes vegades amb elevat poder adquisitiu, arriba a les Illes amb una finalitat residencial; mentre que un altre sector, més important quantitativament, arriba a les Illes per treballar. En conseqüència, el perfil demogràfic es diversifica: la població procedeix de països de tot el món i això enriqueix l'autonomia, que esdevé una societat multicultural. (Vegeu el gràfic III-11).

A partir de la crisi econòmica que esclatà a finals del primer decenni d'aquest segle, la intensitat immigratòria minvà notablement i l'emigració s'incrementà tot i que, no obstant això, el creixement migratori continua sent el component fonamental del creixement de la població insular. La població resident a les Illes Balears nascuda fora de la comunitat autònoma en la revisió del padró de 2017 significa un 44% de la població total, arribant en el cas d'Eivissa i Formentera a superar el 50% de la població resident. Aquestes dades signifiquen un lleu descens respecte dels anys de bonança econòmica i de les registrades fa poc més d'un quinquenni, quan la població nascuda fora arribà a suposar un 46% del total (2012). Però, a més, també hem de considerar que coincidiren els anys en què augmentà lleugerament l'emigració amb els anys en què la gestió del padró va establí mesures que afectaren a la baixa el nombre de persones escrites com a residents, ja que es varen dur a terme comprovacions per confirmar la residència de les persones i, en cas de no localitzar-les, se les donava de baixa.

Gràfic III-11

Població a les Illes Balears nascuda a l'estranger. Revisió del padró 2017

Si ens centrem en l'anàlisi de la població amb nacionalitat estrangera, el procés és molt similar al descrit quan hem analitzat els nascuts a l'estranger, tot i que en aquest grup queden exclosos els estrangers nacionalitzats espanyols, mentre que entre els nascuts a les Illes s'inclouen infants amb nacionalitat estrangera i població de retorn nascuda a la comunitat. La població amb nacionalitat estrangera ha passat d'un 21,69% (més d'una cinquena part de la població) a un 16,7% el 2017. (Vegeu el quadre III-14).

Què passa amb la migració actualment? A l'estadística de variacions residencials es comptabilitzen moviments, no nombre de migrants, però és una bona font per observar com evolucionen els fluxos migratoris. En el cas de les Illes, des de l'any 2002 fins al 2016 s'observa un primer cicle ascendent en intensitat de la immigració amb saldos positius elevats i un segon període amb un descens important en el flux d'entrada d'efectius poblacionals que també afecta l'emigració

però no amb la mateixa incidència. Pel que fa a la immigració procedent d'una altra autonomia, els valors es mantenen entorn dels 20.000 moviments tant en la immigració com en l'emigració, que és un poc més baixa, la qual cosa explica que els balanços no siguin elevats. En realitat, l'efecte de la crisi econòmica on més repercutí fou en l'entrada de població procedent de l'estranger, amb uns saldos creixents i elevats fins al 2007, amb la qual cosa es va iniciar una línia descendent fins al 2015 i el 2016, en què es produeix un repunt en l'entrada de població, sense adquirir el volum del període anterior. (Vegeu el gràfic III-12 i el quadre AIII-8).

La influència de les migracions en la composició de la població balear és innegable: gairebé la meitat de la població no ha nascut a les Illes, de cada 10 residents 1,6 té nacionalitat estrangera, més d'un 20% dels naixements són de mare estrangera i les llars multiculturals han augmentat paral·lelament a l'entrada de població amb diferents nacionalitats.

QUADRE III-14. INDICADORS DE POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS SEGONS LA REVISIÓ DEL PADRÓ 1-1-2017 PER ILLA

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera
Percentatge de població de menys de 16 anys	16,47	16,72	16,09	15,46	13,34
Percentatge de població de 16-64 anys	68,20	67,47	67,57	72,53	74,01
Percentatge de població de 65 i més anys	15,33	15,81	16,34	12,01	12,65
Població estrangera / pobl. illa (%)	16,75	16,04	10,93	23,52	31,25
Pobl. nascuda fora de la CA / Pobl. illa (%)	44,32	42,07	38,87	59,53	65,25
Relació d'homes per cada dona	0,99	0,98	0,99	1,05	1,10
Índex de creixement 2017/2016 (%)	0,79	0,84	-0,47	1,26	1,29
Índex de creixement de la població espanyola (%)	1,17	1,16	0,58	1,54	2,83
Índex de creixement de la població estrangera (%)	-1,04	-0,79	-8,27	0,36	-1,94
Índex de creixement de població nascuda a Balears (%)	0,65	0,64	0,00	1,22	1,69
Í. de creixement de població nascuda a una altra CA (%)	0,90	0,84	0,30	1,23	3,15
Í. de creix. de població nascuda a l'estranger (%)	1,06	1,39	-3,22	1,36	-0,67
Total	40,90	41,03	41,70	39,60	40,50
Homes	39,97	39,99	40,96	39,25	40,39
Dones	41,81	42,06	42,44	39,97	40,62
Índex d'envelliment (pobl. 65 i més/pobl. <16 anys)	0,93	0,95	1,02	0,78	0,95
Í. dependència* (pobl. <16 + pobl. >64) / pobl. 16 a 64)	0,47	0,48	0,48	0,38	0,35
Índex de recanvi (pobl. 60 a 64 / pobl. 20 a 24)	1,01	1,01	1,11	1,01	0,92

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears. Indicadors demogràfics (revisions anuals del padró municipal d'habitants).

Però, a més, també ha tingut una especial incidència en l'estructura d'edat de la població; el perfil dels immigrants dels darrers anys ha nodrit essencialment els grups d'edat de la piràmide de població en edat activa i, en conseqüència, ha alentit el procés d'envelliment de la població.

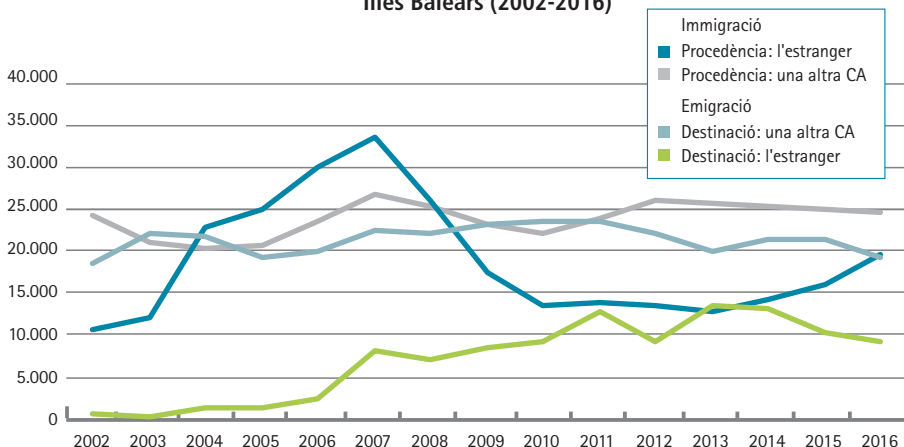
La població immigrant des del 2000 està constituïda principalment per efectius en edat laboral. Estructuralment, la influència en la piràmide de la població balear és un fet i es demostra en el fet que prop d'un 82% dels nous vinguts queda classificat en el grup d'edat dels 16-65 anys, un 13% entre els menors de 16 anys i la resta en el grup d'edat de 65 i més anys.

Les nacionalitats amb major moviment migratori són les més freqüents en el padró. Així, a les Illes destaquen els procedents del Marroc, Alemanya, Itàlia, Regne Unit, Colòmbia, Romania o l'Argentina, sense oblidar altres països que presenten crei-

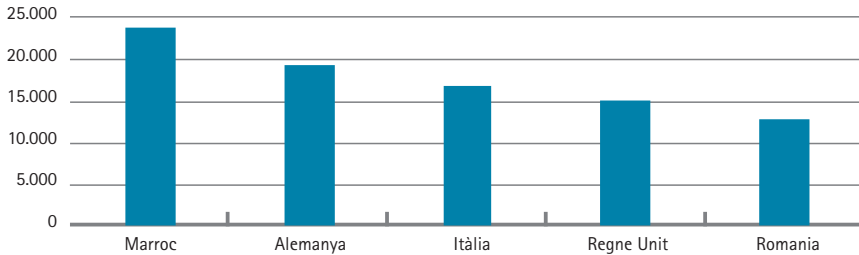
xements de població importants, com la Xina, el Paraguai, el Brasil o Veneçuela. (Vegeu el gràfic III-13 i el quadre AIII-9).

Els resultats de les projeccions de la població realitzades per l'INE deixen entrellucar que s'ha establert com a hipòtesi de treball la contribució positiva del moviment migratori en el creixement de la població amb una intensitat molt més reduïda de la que caracteritzà els deu primers anys del segle XXI. L'evolució de les dades mostren una tendència decreixent dels balanços migratoris provinents d'altres comunitats autònomes. I, pel que fa als fluxos estrangers, es manté la hipòtesi d'un valor constant d'uns 12.700 efectius immigrants provinents de l'estranger per a tot el període observat en la projecció. Quant a l'emigració amb destinació a l'estranger, amb un descens evolutiu molt suau, es calculen uns 8.000 emigrants. El creixement de la població anual per migració, atès aquest escenari, es fixa en uns 5.000 efectius, amb una tendència decreixent.

Gràfic III-12
Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència.

Gràfic III-13
Població estrangera per país de nacionalitat més freqüent a les Illes Balears.
Revisió padró 1/01/2017

1.3.

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS: HORITZÓ 2030

Quina i com serà la població de les Balears a finals de la dècada següent? Per esbrinar-ho cal recórrer a les projeccions de població. Les projeccions són simulacions que permeten conèixer com evolucionarà una població en un interval concret de temps i avançar l'escenari futur quantitatiu i qualitatiu des d'un punt de vista demogràfic.

L'Institut Nacional d'Estadística actualitza cada dos anys i per a cada comunitat autònoma les projeccions de població que va fer a partir del cens del 2011 a 15 anys de vista. Aquestes projeccions inicien els càlculs amb les dades disponibles més recents i simulen la població futura, d'acord amb els paràmetres estructurals i les tendències demogràfiques aleshores vigents.

L'última actualització publicada per l'INE arriba fins al 2031. En cas de mantenir-se

les tendències recents, la població de les Illes experimentarà des del 2018 fins al 2030 un creixement absolut de 71.500 habitants. En aquest escenari, la variació anual decreixerà progressivament i presentarà unes taxes que no superaran en cap cas l'1% i, per tant, considerablement inferiors als creixements experimentats a l'inici del segle XXI. Per al 2019 la previsió es d'un creixement de 0,6%, però es preveu que la taxa es reduirà progressivament fins arribar al 2030, amb una variació anual de 0,3%. El creixement total per al període 2018-2031 podria apropar-se al 6,2%. (Vegeu el quadre III-15).

L'evolució dels distints components demogràfics considerats en la projecció per a les Illes Balears és fruit de l'escenari i els components demogràfics següents:

- Un progressiu descens de la natalitat i, consegüentment, de les taxes de natalitat i de fecunditat, com ara el nombre de fills per dona. Aquestes dades són coherents amb l'estructura de la població en edat

fecunda. Arriben a l'edat reproductiva els efectius generacionals d'inici del segle XXI, amb un important retard en el calendari de fecunditat. Així, al descens de dones en edat fecunda, s'hi afegeix el descens de població estrangera femenina en edat reproductiva, que en els darrers anys han aportat més d'un 20% del total de naixements de l'arxipèlag balear.

- D'altra banda, les defuncions augmenten, característica pròpia d'una població que presenta una estructura envellida. Per al 2030 s'estima que gairebé un 19% de la població tindrà 67 o més anys. La taxa de dependència també augmentarà progressivament fins a arribar al final del període a les 27 persones de 67 i més anys per cada 100 en edat

de treballar, sempre que l'escenari no canviï i l'edat de jubilació es mantingui en els 67 anys. L'augment de la població de més edat implica, així mateix, un cert augment de l'esperança de vida.

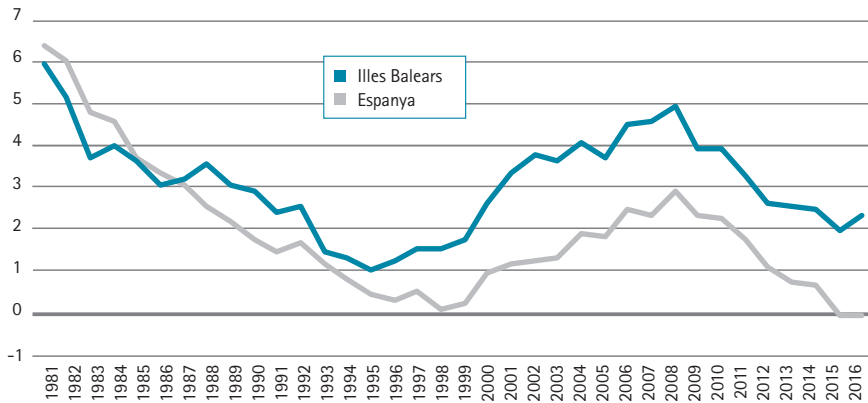
- El creixement vegetatiu de la població previst a partir del 2025 presenta valors negatius (més defuncions que naixements). Si s'acompleix aquesta previsió, seria la primera vegada que les Balears registra una tendència estructural cap als valors negatius en el creixement vegetatiu. Aquesta situació al segle XX només s'havia registrat puntualment en situacions excepcionals, com l'epidèmia de grip del 1918 i durant la Guerra Civil Espanyola (1936-39). (Vegeu el gràfic III-14 i quadre AIII-10).

**QUADRE III-15. PROJECCIÓ DE POBLACIÓ RESIDENT A LES ILLES BALEARS
L'1 DE GENER PER SEXE (2018-2031)**

	Total	Homes	Dones
2018	1.150.623	573.861	576.762
2019	1.157.964	576.926	581.038
2020	1.164.905	579.791	585.114
2021	1.171.468	582.468	589.000
2022	1.177.682	584.970	592.711
2023	1.183.574	587.312	596.262
2024	1.189.176	589.509	599.667
2025	1.194.517	591.576	602.941
2026	1.199.625	593.527	606.097
2027	1.204.522	595.376	609.145
2028	1.209.229	597.132	612.097
2029	1.213.766	598.807	614.959
2030	1.218.142	600.407	617.735
2031	1.222.365	601.936	620.429

Font: INE, Projeccions de la població 2016-2031.

Gràfic III-14
Evolució de les taxes del balanç vegetatiu d'Espanya i Illes Balears (1981-2016)

- Pel que fa al comportament migratori, es manté més o menys constant, amb una certa tendència a la reducció dels fluxos procedents d'altres comunitats autònomes. La immigració procedent de l'estranger presentaria un flux anual de gairebé 13.000 persones. El creixement de la població anual per migració (saldo migratori) s'estableix entorn de les 5.000 persones, amb una certa tendència decreixent. (Vegeu el quadre III-16).

A més d'aquesta evolució cap a l'envelliment de l'estructura demogràfica i a un creixement de la població alimentat per uns fluxos migratoris progressivament més febles, en la realitat insular no es poden obviar els efectes que produeix sobre el territori la càrrega demogràfica que realment experimenten les Illes a causa del model productiu centrat en bona mesura en el turisme de sol i platja.

Així, en un arxipèlag en què el turisme és un dels eixos bàsics de l'activitat econòmica, és

necessari mesurar fins a quin punt les infraestructures, els serveis, els equipaments i el medi ambient poden suportar la pressió humana a la qual se sotmet el nostre territori.

L'Institut Balear d'Estadística publica amb una periodicitat mensual l'indicador de pressió humana (IPH). L'IPH té com a objectiu estimar la càrrega demogràfica que suporten les Illes diàriament i, per tant, no només es té en compte la població resident sinó també els que hi són temporalment (amb l'exclusió dels creueristes i dels que arriben en embarcacions privades).

A partir de les dades publicades per l'Ibestat, el catedràtic d'economia aplicada Andreu Sansó va elaborar el treball titulat *Projeccions de la càrrega demogràfica diària de les Illes Balears per a diferents horitzons temporals*, que fou presentat a les jornades organitzades sobre sostenibilitat per la Direcció General d'Innovació i Recerca de la Vicepresidència i Conselleria d'Innovació, Recerca i Turisme del Govern de les Illes Balears, en la

ponència "Tendències subjacents a l'indicador de pressió humana. Podem continuar creixent sense modular el creixement?", en la qual aborda aquesta perspectiva i la seva incidència en altres àrees de la realitat insular (densitat de la població en el territori, residus, sanitat, etc.). A més, sota la hipòtesi que es mantenen els patrons observats en les dades al llarg del temps inclou projeccions de l'IPH ([http://blog.fundaciobit.org/jornades-de-debat-per-a-iniciar-un-reflexio-estrategica-en-el-marc-de-la-recerca-i-la-innovacio-per-a-la-sostenibilitat-la-necessitat-dun-pacte/](http://blog.fundaciobit.org/jornades-de-debat-per-a-iniciar-un-reflexio-estrategica-en-el-marc-de-la-recerca-i-la-innovacio-per-a-la-sostenibilitat-la-necessitat-dun-pacte/documentacio-i-videos-jornades-la-necessitat-dun-pacte/)).

Les projeccions s'han elaborat sense cap hipòtesi prèvia o restrictiva sobre els factors que poden influir en la mateixa evolució de la població i, per descomptat, del mateix tu-

risme. A partir de l'observació de patrons regulars en les sèries de dades (1997-2015) de l'indicador de pressió humana s'ha aplicat un model economètric. Les tendències observades s'extrapolen fins a l'any 2030 i es considera un primer escenari base, sobre el qual es podrien afegir distints condicionants provinents d'altres agregats macroeconòmics. Les dades mostren la tendència de cap on ens adrecem si es mantenen les mateixes condicions que en el període observat i no es produïu cap element perturbador que, evidentment, n'afectaria el resultat.

El mèrit d'aquestes projeccions és la quantificació de la càrrega demogràfica diària que poden arribar a experimentar cadascuna de les illes de l'arxipèlag, no només pel que fa a la població resident sinó també l'estacional, que és especialment significativa a les Balears. Les projeccions mostren que en

QUADRE III-16. PROJECCIONS DE LA POBLACIÓ A LES ILLES BALEARS (2018-2030)

	Població	Naixements	Defuncions	Immigracions procedents de l'estranger	Emigracions amb destinació a l'estranger	Immigracions procedents de la resta d'Espanya	Emigracions amb destinació a la resta d'Espanya
2018	1.150.623	10.025	8.489	12.766	8.801	15.740	13.901
2019	1.157.964	9.856	8.591	12.766	8.781	15.541	13.851
2020	1.164.905	9.695	8.696	12.766	8.759	15.363	13.805
2021	1.171.468	9.544	8.801	12.766	8.736	15.205	13.764
2022	1.177.682	9.407	8.908	12.766	8.713	15.070	13.730
2023	1.183.574	9.290	9.015	12.766	8.689	14.955	13.704
2024	1.189.176	9.191	9.124	12.766	8.667	14.861	13.687
2025	1.194.517	9.113	9.235	12.766	8.645	14.787	13.679
2026	1.199.625	9.057	9.351	12.766	8.625	14.730	13.680
2027	1.204.522	9.022	9.471	12.766	8.606	14.687	13.690
2028	1.209.229	9.009	9.595	12.766	8.590	14.655	13.708
2029	1.213.766	9.015	9.727	12.766	8.576	14.630	13.733
2030	1.218.142	9.040	9.868	12.766	8.563	14.609	13.762

Font: Institut Nacional d'Estadística. Projeccions de la població.

l'horitzó 2030, el dia de màxima càrrega demogràfica pot suposar duplicar la població resident. (Vegeu el quadre III-17).

La càrrega demogràfica mitjana el 2030 s'estima que podria suposar unes 500.000 persones més que la població resident estimada en les projeccions de l'INE, malgrat és cert que l'autor admet que si es consideren les dades de població resident de les projeccions de l'INE, les dades serien inferiors.

Per fer visibles els efectes d'aquesta projecció demogràfica, s'inclouen alguns indicadors com la densitat de població calculada. Així, considerant la càrrega demogràfica màxima estimada, s'arribaria a unes 485 persones per quilòmetre quadrat a Mallorca o unes impressionants 720 persones/km² a les Pitiüses. Aquestes dades, considerant la càrrega demogràfica mitjana, serien de 360 persones/km² a Mallorca i de 442 persones/km² a les Pitiüses.

Aquestes projeccions són una primera eina de treball metodològica, o com assenyala Sansó, un escenari de base perquè en futurs treballs s'inclouin als patrons observats algunes variables macroeconòmiques i fins i tot demogràfiques, que evidentment modificarien els resultats i que són necessàries tenir en compte perquè una característica de la població és el seu dinamisme. No obstant això, més enllà del detall dels resultats, el que en el fons es planteja és fins on pot suportar el territori la càrrega demogràfica que té durant períodes cada vegada més llargs de l'any. Aquests valors reflecteixen la pressió territorial que podria patir un territori reduït com és l'arxipèlag balear i que en determinats moments de l'any poden superar la capacitat de càrrega dels equipaments i les infraestructures i el propi entorn i, en tot cas, reduir la qualitat de vida dels residents i el confort dels visitants.

**QUADRE III-17. PROJECCIONS DE L'ÍNDEX DE PRESSIÓ HUMÀ (IPH)
A LES ILLES BALEARS PER ILLES (FINS 2030)**

		2015	2020	2025	2030
Illes Balears	Màxima	2.010.520	2.168.401	2.325.548	2.482.833
	Mitjana	1.437.640	1.555.377	1.648.350	1.743.163
	Mínima	1.093.246	1.139.287	1.194.584	1.247.536
Mallorca	Màxima	1.425.063	1.542.404	1.652.985	1.763.556
	Mitjana	1.085.691	1.174.896	1.243.406	1.313.314
	Mínima	857.036	894.539	935.839	975.212
Menorca	Màxima	216.687	230.521	242.141	253.761
	Mitjana	126.212	134.576	140.298	146.223
	Mínima	91.263	93.462	97.051	100.558
Eivissa i Formentera	Màxima	370.951	400.376	436.190	472.003
	Mitjana	225.737	249.377	269.468	289.765
	Mínima	140.157	151.579	162.265	172.586

Font: Andreu Sansó. Projeccions IPH. Illes Balears.